

Bi vîna xwe serkeftinên herêmî û navneteweyî bi dest xistine

Hêvî Keleş/ Qamişlo

Listkvana werzişa taykwando Alaa Hisên rêwîtiya xwe di zarokatiyê de bi werzişa jimbazê û taykwando dest pê kir û berdeyam kir, bi vîn û israra xwe di asta herêmî û navdewletî de serkeftinên mezin bi dest xistine û bû mînakê jina serkeftî.

Werziş ji çalakîyê laşî bêtir e, ew rêyek e ji bo avakirina îradeyê, başîrkirina karakter û bidestxistina serkeftinê. Di vê çarçoveyê de, çîroka listekvan Alaa Hisên derdikeve pêş. Wê ji zarokatiya xwe heta îro kariyereke werzişî ya dirêj û dijwar di taykwando de ava kiriyê. Rêwîtiya wê ne hêsan bû, lê ew tîji çû, piştigiriya malbatê û biryardariyê bû, tevî şert û mercên dijwar ên ku ew di seranserê kariyera xwe ya werzişî de pê re rû bi rû ma, wê berdeyam kir.

Destpêk û tovên serkeftinê

Rêwîtiya Alaa Hisên bi werzişê re di temenê pir ciwan de dest pê kir. Ew di şeş saliya xwe de ket cîhana jimbazê, ku ew yek alîkariya wê kir ku nermbûnek bêhempa û werzişek laşî ya bihêz ji temenê ciwanîyê ve pêş bixê. Di 11 saliya xwe de, ew derbasî taykwando bû, ku destpêka qonaxek nû û dijwartir di jiyana wê ya werzişî de nîşan da. Ev veguherîn ne tesaduf bû, lê belê encama heweseke rastîn ji bo werzişê û xwesteka ceribandina ezmûnên nû bû. Bavê wê roleke girîng di piştgirîkirin û teşwîqkirina wê de ji bo berdeyamkirinê list, nemaze ji ber ku malbata wê ji werzişê hez

dikir û gelek werzişên cûrbecûr pratîk dikirin. Herwiha ew bi birayê xwe yê biçûk re dest bi pratîkîrîna taykwando kir, di nav malbatê de atmosferêk pêşbaziyê ya erênî çêkir ku alîkariya wê kir ku bi berdeyamî pêş bikeve. Beşdariya fermî ya Alaa Hisên di sala 2011'an de dest pê kir, dema ku wê di du şampiyoniyên de li Sûriyeyê, yek li Lazqiyê û ya din li Helebê, pêşbazî kir. Ev destpêka ezmûna wê ya rastîn bi werzişên pêşbaziyê re nîşan da. Di sala 2013'an de, wê beşdarî kampeke perwerdehiyê ya 15 rojan li Kurdistanê bû, ku roleke girîng di pêşxistina jêhatiyên wê yên teknîkî û laşî de list. Di heman salê de, ew çû Tirkeyê û beşdarî Oxygen Open li Orduyê bû, li wir wê mîdaliya zêrîn bi dest xist, ku ew yekem serkeftina wê ya navneteweyî ya mezîn di kariyera wê ya werzişê de bû.

Tevî zehmetiyan gav bi paş ve neavêt

Piştî vê yekê, Alaa ji ber şert û mercên dijwar ên ku welat pê re rû bi rû ma, ji bo heyamek nêzikî sê salan vegeriya Sûriyê. Tevî vê yekê, wê qet dev ji perwerdehiyê berneda, tenduristiya xwe diparast û li ser armançên xwe disekinî. Piştîre, ew çû Urdunê û beşdarî şampiyoniyekê bû ku tê de mîdaliya zêrîn bi dest xist. Piştîre ew vegeriya Başûrê Kurdistanê da ku beşdarî kampeke perwerdehiyê ya 15 rojî ya dijwar bibe, ku ew yek alîkariya wê kir ku jêhatiyên xwe pêş bixê. Di sala 2019'an de, ew beşdarî Beyrûtê Open li Lubnanê bû û

Bi kamîreya Aya Silêman

mîdaliya bronz bi dest xist. Di dawiya wê salê de, ew beşdarî Şampiyoniya Elft li Urdunê bû, ku tê de mîdaliya zêrîn bi dest xist. Di sala 2024'an de, ew beşdarî Şampiyoniya Taykwando ya Asyayî li Vîtnamê bû, ku yek ji şampiyoniyên parzemînî yên herî bihêz e, ku asta wê ya bilind a pêşbaziyê û pêşveçûna berdeyam a kariyera wê ya werzişî nîşan dide.

Hêviyên Alaa Hisên bi pêşbaziyê nesekinîn, wê dest bi şopandina kariyera hakemîtiya taykwando ya navneteweyî kir. Ew niha amadekariyê dike ku beşdarî kursa hakemîtiya navneteweyî ya li derveyî welat bibe, wekî ku ji hêla Federasyona Taykwando ya Cîhanê ve li Kûriyayê hatî destnîşankirin. Ev gav veguherînek girîng di kariyera wê de temsîl dike, ji ber ku ew hewl dide ku beşdariya xwe di werzişê de ji perspektîfêk nû bidomîne û bi ezmûna xwe ya berfireh beşdarî pêşkeftina wê bibe.

Peyamek ji bo jinan

Çîroka Alaa peyamek bihêz e ji bo her keçek ku hewl dide xewnên xwe di werzişê an jî di her warê din de bi dest bixê. Ew piştîrast dike ku destpêkek zû, piştigiriya malbatê û berdeyamî dikarin rê li ber kariyereke serkeftî ya tîji serkeftinan vekin. Çîroka wê her wiha nîşan dide ku werziş ne tenê

şampiyonî ye, lê şewazek jiyane ye ku karakter ava dike, sebir û dîsîplîne fêr dike û kesa hêzdar dike ku bi dijiwariyan re rû bi rû bimînin. Di dawiyê de, Alaa Husyîn mînakê werzişvanek jin a bi hêvî ye ku hewesa xwe veguherandiye serkeftinan û bûye îlham ji bo hemî kesên ku hewl didin tevî astengiyên xewnên xwe bi dest bixin.

FERHENGA BIWÊJAN

LI SER BAŞBÛNA REWŞA ABORÎ

Balgehê bin serê wî nerm e:
- Rewşa wî ya aborî xweş e.
Bi ser tarê ketiye:
- Xwe rizgar kiriye; êdî pêwîstiya wî bi ti kesî nîne; rewşa xwe ya aborî baş kiriye.
(Ku berûvajiyê wê be tê gotin bin tarê ketiye)
Biserûber kir:
- Rewşa wî ya aborî baş kir.

LI SER NEBAŞBÛNA REWŞA ABORÎ

Destê wî fireh e/destfireh e:
- Rewşa wî ya aborî baş e.
Gepa wî gihatiye ber devê wî:
- Hindik maye tişteke mezin bi dest bikeve.
Li ser xwe ye:
- Rewşa wî ya aborî baş e.
Ma tu dizê Xwedê yî?
- Rewşa te ya aborî pir baş e, ma weke din tu çi dixwazî?
Nû ber lingê xwe ditiye:
- Nû rewşa wî ya aborî baş bûye; nû malê wî çêbûye.
Pişta wî nayê erdê:
- Rewşa wî ya aborî baş bûye; êdî pêwîstiya wî bi ti kesî nîne.
Pişta xwe rast kir:
- Rewşa xwe ya aborî baş kir.
Qemçik stûr kiriye:
- Qelew bûye; rewşa wî ya aborî baş bûye.

Qerpika stûyê wî naçe ber nîreki:
- Pir xurt e; pir dewlemend e. (Dema yek ji yekî dewlemend ne xweş be vê gotinê jê re dibêje)
Ser xwe ve hat/bi ser xwe ve hat:
- Rewşa wî ya aborî baş bû.
Xwe bi ser hev ve da:
- Rewşa xwe ya aborî baş kir.
Xwe bi serûgub kiriye:
- Rewşa xwe ya aborî baş kiriye.

LI SER NEBAŞBÛNA REWŞA ABORÎ

Barkefî, heval dûrketî:
- Hevalên ketiyan nînin.
Binê têra wî qul e/binê têra wî kun e/binê têra wî diriyaye:
- Nikare rewşa xwe ya aborî baş bike; her tim xizan e.
Bi zîkê xwe de ketiye:
- Rewşa wî ya aborî nebaş e.
Destvala ye:
- Pereyên wî nînin; rewşa wî ya aborî nebaş e.
Ebayê wî ketiye nav lingên wî:
- Şepirze bûye; rewşa wî ya aborî xirab bûye; gêjomêjo bûye.

Ji Pirtûka Ferhenga Biwêjan Ya Diyar Bohtî

Herêma Cizîrê; Navenda dewlemendiya çandinî û enerjîyê

Herêma Cizîrê depoya stratejîk a herî girîng ji bo aboriya Sûriyê temsîl dike. Di heman demê de ev herêm ji aliyê çavkaniyên xwezayî ve yek ji herêmên herî dewlemend ên Sûriyê ye, ji ber ku wekî selîka xwarinê, depoya av û enerjîyê tê naskirin. R-8

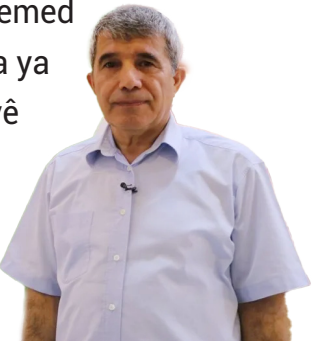
Zindawerên çand û hunera Kurdî

Helbestvan Seydayê Tîrêj; Stêrka ku qet venamire û helbesta ku qet namire. Dengê wî di bîra gelê wî de zindî ma, bi gotinê hêvî şiyar kir û êş ronî kir. Nivîsên wî ne tenê xîmavek bûn, lê peyama azadî û rumetê bûn û soza wê yekê bû ku strana Kurdî heya ku dil lê be wê zindî bimîne. R-9

‘Pêdiviya qonaxa nû ya Sûriyê destûreki demokratîk û pergaleke nenavendî ye’

Berpîrsê Ofisa Têkiliyên MSD'ê Hesên Mihemed Elî diyar kir ku ji peymanên 10'ê Adarê heta ya 29'ê Çileyê, hemû hêvî didin ku gelên Sûriyê hewl didin Sûriyeye nû ava bikin. Peyman li ser bingeha ku ji hêza leşkerî derbasî aliyên siyasî, destûrî û danûstandinê bibin, hate îmzekirin... R-5

‘Ev gef biryara me naguherîne, em ê xebata xwe berdeyam bikin’

Nûçegihana Ajansa Nûçeyan A Jinê Zilan Ebdî diyar kir ku ev êriş û gefa sîber ne tenê êriş li dijî saziyê raghandinê ye, ew li dijî têkoşîna jinan û gelê Kurd e û wiha got: “Ev gef biryardariya me naguherîne, em ê xebata xwe berdeyam bikin” R-2

XETERÎ Û KOMPLO BERDEWAM IN YEKRÊZIYA KURDÎ PÊWÎSTIYEKE

Li tevahiya Kurdistanê ji sedsala bûrî heya roja îro çinên desthilatdariyê xwestine gelê Kurd di bin serweriya xwe de bihêlin. Niha jî ev çin hewl didin ku destkeftiyên Kurdan tîk bibin. Xeterî û planên komplogeran li ser gelê Kurd berdeyam in, yekrêziya gelê Kurd pêwîstiyê serdemî ye. R-6

Yekîtiya Kurdî mercekî hebûnê ye di serdema veguherînên mezin de

Di her qonaxêke dîrokî de ku gelê re derbas dibin, hinek doz derdikevin pêş ku ji yên din girîngtir dibin. Îro jî yekîtiya Kurdî weke yek ji van dozên herî girîng xuya dike. Rojhilata Navîn di qonaxêke nûavakirina siyasî û ewlehiyê ya berfireh de diji. Biryarên ku dê di salên pêş de werin girtin, dibe ku çarenûsa herêmê di dirêjahiya dehên salan de diyar bikin. Di şert û mercên wiha de, tu gelek nikare mafên xwe biparêze, heger parçebûyî bimîne... R-3

Ji HEP'ê heta siyaseta demokratîk
Farûk Sakîk R-4

Di rastiya civakê de pirsgirêka zihniyetê
Ehmed Hesên R-7

Pêvajoya Civaka Aştî û Demokratîk û Testa Rastîn a Dewleta Tirk
Gulîstan Xalid R-10

Parastina destkeftiyan û avakirina pêşerojê

Botan Amed

Di panzdeh salên dawî de li Rojhilata Navîn gelek alozî û guherînên mezin çêbûn ku çarenûsa gelan şekil dane. Şerê ku li Sûriyeyê dest pê kir ne tenê wekî pevçûnek di navbera dewlet û artêşan de ma; ew di heman demê de bû yek ji qadên herî girîng ên têkoşina gelan ji bo hebûn, nasname û azadiyê. Modela rêveberiyê ya ku di vê pêvajoyê de li Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê derket holê ne tenê bû pergalek îdarî, lê di heman demê de bû îfadeya şêwazek jiyaneke nû ji bo bi milyon mirovên li herêMê. Îradeya gelên cûda ji bo jiyana bi hev re, rola pêşeng a jinan di jiyana civakî û siyasî de, û mekanîzmayên demokratîk ên herêMî yên birêxistinkirî di nav tariya şer de ezmûnek civakî ya cûda afirandin. Îro, ev ezmûn di çarçoveya danûstandinên entegrasyonê yên bi Şamê re di yek ji qonaxên xwe yên herî krîtîk re derbas dibe. Geşedanên dawî nişan didin ku mijar ne tenê yekkirina saziyan an jî ji nû ve avakirina hêzên leşkerî ye. Niqaşa rastîn li ser pêşeroja destkeftiyên civakî û siyasî yên ku di salên şer de bi bedelên mezin hatine bidestxistin e. Her çend danûstandinên entegrasyonê jî berdewam di destpêkê de ji mijarên teknîkî û îdarî pêk tên xuya bikin jî, ew di rastiyê de têkoşînek siyasî û civakî ya pir kûrtir nişan didin. Li aliyekî nêzikatiyên ku dixwazin dewletek navendî ji nû ve ava bikin hene, lê li aliyê din perspektîfêk heye ku parastina îradeya herêMî,

mafên çandî û beşdariya demokratîk dike. Ji ber vê yekê, her astengiyeke di danûstandinan de ne tenê demê de îfadeya nakokîyêke bîngehîn e li ser ka pêşeroj dê çawa were şekildan. Bi taybetî pêşketinên dawî nişan didin ku cûdahiyên di navbera aliyan de kûrtir dibin. Nakokiyên li ser mijarên wekî garantîya destûrî ya nasnameya gelê Kurd, karanîna azad a zimanê Kurdî di jiyana giştî de, parastina desthilatên hikûmetêh herêMî û temsîliyeta siyasî ya jinan rê li ber pêşveçûna pêvajoyê digirin. Ji ber ku ev pirsgirêk ne tenê li ser rêzîknameyên qanûnî ne; ew naskirîna hebûna gelekî ku bi dehsalan hatiyê inkarkirin û misogerkirina pêşeroja wan temsîl dikin. Ji bo gelê Kurd, pirsgirêk ne li ser tevlebûna di tu rêveberiyê de ye an na. Pirsgirêka rastîn ev e ku gelo garantiyên demokratîk dikarin werin damezrandin da ku hebûn û îradeya gel biparêzin. Di seranserê dîrokê de, Kurd, ku mijara gelek peyman û pêvajoyên dîplomatîk bûne, gelek caran tecrûbe kirine ku sozên ku li ser maseya danûstandinan hatine dayîn li ser erdê nayên nişandin. Ji ber vê yekê, danûstandinên ku îro tênê kirin ne tenê di ronahiya niha de, lê di heman demê de di ronahiya ezmûnên berê de jî tênê nirxandin. Pirsgirêka jinan wekî yek ji mijarên herî hesas û biryardar û pêvajoya entegrasyonê de derdikeve pêş. Rastiyeke nayê inkarkirin ku jin di navenda veguherîna civakî de ne ku di salên dawî de li Bakur û Rojhilatê Sûriyeyê

derketiye holê. Beşdarbûna jinan di mekanîzmayên temsîla siyasî, pergala hevserokatîyê, avakirina saziyên jinan û derketina holê ya avahiyên parastina jinan di nav aliyan herî ser pêşeroja destkeftiyên ku jinan bi dest xistine ne tenê tevgerên jinan, lê di heman demê de beşên berfireh ên civakê jî fikar dike. Ji ber ku dûrxistina jinan ji jiyana giştî an qelskirina mekanîzmayên temsîla wan ne tenê dê bibe sedema windakirina mafên komek civakî; ew ê di heman demê de bibe sedema hilweşîna yek ji stûnên bîngehîn ên modela civakî ya ku di deh salên dawî de hatiyê avakirin. Ji aliyekî din ve, nezalaliyên û nêzikatiyên siyasî yên cûda yên ku di dema pêvajoya entegrasyonê de hatine jiyanî jî bûne sedema niqaşên ku gavlê di nav civaka Kurd de. Hin derdor dibêjin ku lihevkirîna di şert û mercên heyî de dê metirsiya şer-kê bike, hinên din jî bawer dikin ku gavên ku bêyî garantiyên têrker tênê avêtin dikarin di demek dirêj de destkeftiyên heyî bixin xeterê. Ev rewş bi xwezayî zemînek jî bo niqaşan di nav civakê de diafirîne. Lêbelê, bandora hevsergiyêh hêzên herêMî li ser pêvajoyê nayê paşguh kirin. Bi salan e, qada Sûriyeyê ne tenê ji bo aktorên herêMî, lê di heman demê de ji bo hêzên herêMî û navneteweyî jî qadeke destwerdanê bûye. Ji ber vê yekê, danûstandinên entegrasyonê nikarin tenê wekî danûstandinên teknîkî di navbera du aliyan de werin hesabandin. Her

pêşketina dîplomatîk, her tevgera leşkerî û her daxuyaniyek siyasî li herêMê dikare rasterast bandorê li rêça pêvajoyê bike. Di vê nuqteyê de, pêvajoya entegrasyona Rojava êdî ne tenê meseleyek ji nû ve organîzekirina saziyan e. Ev pêvajo veguheriye xalek werçerxê ya dîrokî ku tê de pêşeroja Sûriyeyê wekî dewletek, mafên gelên cûda û asta qebûlkirina beşdariya demokratîk têne niqaş kirin. Ger mafên çandî û siyasî yên gelê Kurd werin garantî kirin, destkeftiyên civakî û siyasî yên jinan werin parastin, îradeya rêveberiyên herêMî were nas kirin û modelek jîyanê ya pirafl bi destûrî were garantî kirin, ev pêvajo ne tenê dikare bibe entegrasyonek lê di heman demê de destpêka aştîya civakî ya mayînde jî be. Lêbelê, eger di van mijaran de gav bêh avêtin an jî nezalafî berdewam bikin, bê guman dê keşûhewaya heyî ya nebaweriyê hîn kûrtir bibe. Ji ber vê yekê, serdema pêş de ne tenê dê çawa sazî dê yek bibin, lê di heman demê de dê çawa daxwazên azadî, wekhevî, nasname û beşdariya demokratîk di Sûriyeya nû de werin bicîhanin jî dê were ceribandin. Ji ber ku dîrok carinan ne li qadên şer, lê di demên herêMî li ser pêvajoyê nayê paşguh kirin. Bi salan e, qada Sûriyeyê ne tenê ji bo aktorên herêMî, lê di heman demê de ji bo hêzên herêMî û navneteweyî jî qadeke destwerdanê bûye. Ji ber vê yekê, danûstandinên entegrasyonê nikarin tenê wekî danûstandinên teknîkî di navbera du aliyan de werin hesabandin. Her

Bang û daxwaza pêvajoya civaka aştî û demokratîk ya ku ji aliyê Rêber Abdullah Ocalan ve hatiyê destpêkirin, di şert û mercên ku Rojhilata Navîn û herêM bi gelek aloziyên siyasî, etnikî û civakî re rû bi rû ne de, wekî derfeteke girîng derketiye holê. Ev pêvajo ne tenê li ser çareserkirina pirsgirêkeke navxweyî ya Tirkiyeyê radiweste, lê di heman demê de dikare bandoreke fireh li ser demokrasîya herêMê, pêvajoyên aştîyê û têkiliyên nav gelan jî çêbûke.

Di van şertan de, nêzikatiya dewleta Tirk piranî li gorî politîkaya “bîsekîne, bibîne û li gorî şertan gav bavêje” şopandiye. Ev nêzikatî di dîtina yekem de dikare wekî rêbazêke pragmatîk xuya bike, lê di rastiyê de pir caran bûye amûreke demkêşanê. Ji ber ku pirsgirêkên ku bi salan berdewam bûne, bi tenê bi şopandina şertan nayên çareserkirin; berevajî, ew pêdiviya wan bi iradeyeke siyasî û gavên zegal hene. Di vê çarçoveyê de, pêvajoya nû dikare testa herî girîng a siyaseta dewletê be. Ji ber ku gelek politîkayên taloqîkirin, mijûlkirin û bîhecnam hiştina pirsgirêkan, di dema borî de nekarîne aştîyêk domdar biafirînin. Her çend van rêbazan di demêke kurt de karibûn hin encamên taktîkî bidin, lê di demêke dirêj de tenê sedema kûrtirbûna bêbaweriya bûne. Yek ji xalên sereke yên vê pêvajoyê ew e ku cara yekem çarçoveyêke nû tê pêşniyar kirin. Ev çarçove ne tenê li ser rawestandina aloziyê radiweste, lê li ser avakirina civakeke demokratîk û hevpar jî radiweste. Wateya vê yekê ew e ku mijar tenê ne ewelkarî an çekdarî ye; mijar di bîngehê xwe de pirsên wekî hemwelaflî, maf, demokrasîya herêMî, zîman, çand û beşdarbûna siyasî jî dihewîne.

Loma jî pirsê sereke niha ew e ku dewlet dê vê pêvajoyê wekî derfeteke stratejîk bibîne an wekî pêvajoyeke ku dikare bi demkêşanê were rêvebirin? Heke pêvajo bi mantîqa “bîsekîne û bibîne” were rêvebirin, ew dikare hevîyên civakê lawaz bike. Ji ber ku gelan û civak, bi taybet piştî gelek salên aloziyê, li benda nişaneyên rastîn in, ne tenê li benda peyvên siyasî.

Di heman demê de şertên herêMî jî guherîne. Rojhilata Navîn niha di nav pêvajoyên nû yên veguherînê de ye. Ji Sûriyeyê heta Iraq û jî Tirkiyeyê heta herêMên din, pirsên demokrasîyê, nasname û beşdarbûna civakî jî nû ve tênê niqaşkirin. Di van şertan de, her nêzikatiyêk ku li ser inkan, paşguhkirin an jî demkêşanê were avakirin, dikare ji rastiya herêMê dûr bikeve. Ji ber vê yekê, serkeftîna pêvajoya civaka aştî û demokratîk ne tenê bi daxuyaniyan, lê bi gavên pratîk dê were pîvandin. Avakirîna baweriya, vekirîna qadan ji bo siyaseta demokratîk, qebûlkirîna çihê cuda yên civakê û amadekariya çareseriyên rastîn dê nişan bide ka gelo vê carê jî politikaya demkêşanê berdewam dike an jî deriyê pêvajoyêke nû ya demokratîk tê vekirin.

Di encamê de, pêvajoya civaka aştî û demokratîk ne tenê ceribandîna gelan û hêzên civakî jî; ew her weha ceribandîna dewletê ye. Testa rastîn ew e ku gelo dewlet dê ji politîkayên taloqîkirin û mijûlkirinê derkeve û bi cesaret ber bi çareserîya demokratîk ve here, an jî dê diisa derfeteke dîrokî ya girîng were windakirin. Bersiva vê pirsê dê ne tenê pêşeroja Tirkiyeyê, lê her weha pêşeroja aştîyê û demokratîkûnê li hemû herêMê jî diyar bike.

Hewlên dewleta Tirk têkildarî pêşxistina hêza çekdarî bêtir dibin

Dewleta Tirk di 5 salên dawîn de bi taybet piştî şerê Ukrayna û Rûsyayê, hêza xwe di warê dron û berevaniyê de li pêş xistiye, hem jî 1400 projeyên çekan pêkaniye. Di dema heyî de jî hewlên pêşxistina hêza xwe ya çekdarî di lûtkeya NATO'yê de bêtir dike.

Navenda Nûçeyan

Di demêke wiha de ku guherîn di blokên siyasî yên cîhanî çêdibin û dewletên desthilatdar xwe bi çek dikin, dewleta Tirk dixwaze di NATO'yê de hêz û bandora xwe ava bike.

Dewleta Tirk a ku berê çek ji kargehên Ewropî dikirin, niha çekên ku ew çêdike, difiroşe 40 dewletên Kendava Erebî, Afrîkî, Asya û Ewropa, aliyên ku wan dikirin jî dibêjin ev çek zû digihêjin me û baştir in ji yêh dewletên UK. Hikûmetên Ewrûpî piştî şerê Ukrayna û Rûsyayê mijara ewlehiyê jî nû ve dinirxînin û jî garantiyên Amerîkî derbarê gelek mijaran de biguman in, gelek endamên NATO'yê Tirkiyê ne tenê wekî kelehek leşkerî li ser baskê başûrê rojhilatê hevpeymanîyê dibînin, lê wekî hevkarên pişesaziya jî dihesisibînin. Enqere bi hêvî ye ku mêvandariya serokê Dewletên Yekbûyî yê Amerîkayê Donald Trump û serokên din ên NATO'yê di civîna lûtkeyê ya meha bê de dê firotina çekan û hilberîna hev-

beş li bazarên rojavayî, bi taybetî li Yekîtiya Ewropayê, zêde bike. Di dema heyî de kargehên Tirkî bi astengiyên binesaziyê re rû bi rû dimînin. Reutersê di raporeke xwe de daneyên bazirganiyê nişan dide ku hinardekirina çekên parastinê yêh Tirkiyê, tevî dronên şer ên herî bi hêz ku ji hêla hêzên Ukraynayê ve tênê bikaranîn, ji sala 2021'ê û bi şûn de ji sê qatan zêdetir zêde bûye û gihîştîye 10 milyar dolarî, da ku nêzîkî 3.7 jî sedî ji tevahî hinardekirinê jî aboriya bazarêh derzîn ên mezin pêkbîne. Hinardekirina mo Ewropa û Dewletên Yekbûyî di hema hema çar qat zêde bûye û gihîştîye 5.6 milyar dolarî.

Ev mezinbûn tekezîyê li ser pêşveçûna hêza xweparastinê ya xwecihî nişan dide, tê de hilberînera dronên Baykar û Turkish Aerospace Industries (TAI) û kargehên piçûktir ên wekî Arca Defense û Kale hene. Piştgiriya berdewam a hikûmetê, zincîrên dabînkirinê yêh hêsan û amadebûna ji bo pergalên çekdarî bibin heman ast, hem jî li

gorî hewcedariyên kirûdaran. Van kargehan hiştiye ku xwe bixin nav asta bazarên rojavayî. Ajansa Pişesaziyên Parastinê ya Tirkiyê dibêje ew armanç dike ku di nav du salan de hinardekirina çekên xwe du qat bike û dahatiyêk girîng çêbûke ji ber ku ew dixwaze deynên xwe bide û pêşkeftinêh bêtir bi dest bixe. Ewlekariya Tirkiyê jî ber cihê wê di navbera du şerên sereke yêh berdewam de ye, li cihêkî Ukrayna û Îran jî li hêleke din. Di dema heyî de dewleta Tirk dibîne ku kêmasiyên di parastîna hewayî, balafir û tankan de hene, ev pirsgirêk dikarin bi rêya peymanêh bazirganî û teknolojîyê werin çareser kirin.

Tirkiye bi qasî jî sedî 65 dronên şer ên cîhanê dabîn dike û ew jêdereke sereke ye cebilxaneyê ye. Herwiha firkateyan, keştiyêk balafrîan, pergalên parastina hewayî û wesayîtn zîrxî hildiberîne, an jî plan dike ku hilberîne. Endonezyayê sala bûrî ragihand ku ew ê 48 balafirên şer ên Tirkiyê

bikire û niha di bin pêşveçûnê de ne.

Rayedarên Tirk diyar kirin ku sektora parastinê dê di civîna bilind a NATO'yê ya li Enqerê ya 7 û 8'ê Tîrmehê de bibe mijarek sereke.

Daneyên jî Enstîtuya Lêkolînêh Aştîyê ya Navneteweyî ya Stockholmê (SIPRI) nişan didin ku mesrefên leşkerî yêh cîhanî di pênc salên beriya 2025'an de jî sedî 24 zêde bûne û gihîştine nêzîkî 2.9 trîlyon dolarî, di nav de li Ewropayê jî jî sedî 75 zêdebûn heye. Di heman heyamê de, Ajansa Pişesaziyên Parastinê ya

Tirkiyê hejmara projeyên lêkolîn û pêşveçûnê tekez dike ji du qatan zêdetir zêde bûye û gihand bêtir 1400 projeyên berevaniyê.

Şîrovekarê leşkerî Arda Mevlutoglu diyar kir ku şert û merc jî bo xurtkirina hevkarîya bi Ewropayê

re guncav in ger astengiyên siyasî werin derbaskirin û got, “Ewropa herwekî çareseriyên ku dikarin zû werin bicîhanîn e, lê bidestxistina vê yekê jî bo hevkarî bi rêkûpêk bimeşe, vîneke siyasî ya di asta herî bilind de pêwîst e, Tirkiyê di qonaxek jî nûvebicîhkirin û sererastkirina stratejiya xwe ber bi Ewropa û NATO'yê ve diçe.”

YPJ’ê armanca pergala di Rojhilata Navîn de ye ku tê hêjandin

Hasan Ağaç

Niqaşên li ser YPJ'ê îro nikarin tenê wekî mijarek leşkerî bigirin dest. Ji ber ku tiştê ku li vir tê hedefgirtin ne tenê avahiyeke an hêzek e. Tiştê ku bi rastî tê hedefgirtin şêwazek jîyanê ye ku jinan di navenda azadiyê li Rojhilata Navîn de datîne.

Hin fikir ne ji ber ku xelet in, lê ji ber ku ew pergala hatiyê damezrandin dihejinin dibin hedef. Ji ber ku çek dikarin bandorê li ser serdemekê bikin; lê fikir îdfaya guhertîna pêşerojê ava dike . Sedema niqaşên dijar ên li ser YPJ'ê ne tenê hebûna wê ya leşkerî ye, lê di heman demê de fikra ku ew temsîl dike jî ye.

Di dîroka dirêj a Rojhilata Navîn de, hêz hatine guhertin, sinor hatine guhertin û rejîm hatine guhertin; lêbelê, jin pir caran wekî mijarên ku birayan jî bo xwe didin nehatine nas kirin. Ji bo wan axaftin hatiyê kirin, biryar bi navê wan hatine dayîn û îradeya wan hatiyê sinordarkirin. Ji ber vê yekê, pirsgirêka jinan ne tenê meseleya newekheviya civakî ye, lê di heman demê de meseleya

zîhniyetek kûr e jî. Tam di vê nuqteyê de ye ku perspektîfa rizgariya jinan a ku di nav Tevgera Azadiya Kurd de pêşketiye, îdiyayek cûda pêşkêş kiriyê. Ev têgihîştin bi awayekî xweber derneketiye holê. Paradîgmaya rizgariya jinan a ku Rêber Apo bi salan pêşxistiye îdia dike ku jin di tevahiya dîrokê de yek ji deverên herî kûr kolonîzekirî bûne û azadiya civakî, bêyî azadiya jinan ne mumkin e.

Azadiya Jinan ne mafêke ku ji piştîre lê hatiyê zêdekirin e.; ew pîvanek bîngehîn a azadiya civakî ye. Jin ne tenê wekî kesên ku hewceyê parastinê ne, lê di heman demê de hêza damezrîner a civakek azadin. Ev fikir ne tenê nêzikatiyêk li ser jinan e, lê bîngeha têgihîştînek nû ya civakê ye. Ezmûna ku li Rojava derket holê wekî pratîka civakî ya vê perspektîfê şikil girt. Li vir, ne tenê saziyên nû hatin damezrandin, lê modelek derket holê ku tê de jin beşdarî mekanîzmayên biryardanê bûn, rêxistina xwe pêş xistin û bîhêza damezrîner a jiyana civakî. Ji ber vê sedemê, Rêber Apo Şoreşa

Rojava wekî şoreşa jinan nirxand. Ji ber ku li vir, jin ne tenê wekî mijarên beşdar di têkoşinê de derketin holê, lê di heman demê de wekî hêza damezrîner a jiyaneke nû jî derketin holê. Belê; YPJ'ê divî çarçoveyê de derket holê. Ji ber vê yekê, YPJ ne tenê hêzeke leşkerî ye ku ji jinên çekdar pêk tê. Ew hêza rêxistinkirî ya pêkanîna azadiyê ye ku nişan dide, jin dikarin xwe birêxistin bikin, xwe biparêzin û di pêşeroja civakê de xwedî gotin bin. Berî saziyêkê, fikrek heye; YPJ berhema wê fikrê ye. Kampanyayên reşkirinê, niqaşên siyasî û nerazîbûnên tund ên ku em îro dibînin, tenê bi fikarên ewlehiyê nayên ravekirin. Ji ber ku li vir, du têgihîştinên cûda yêh Rojhilata Navîn bi rastî li hev dikevin. Li aliyekî, têgihîştîna navendîparêz û monolîtîk a rêzîka kevîh heye ku jinan jî pêvajoyên biryardanê derdixe; li aliyê din, nêzikatiyêk nû heye ku jinan di navenda azadiyê de datîne, ji bo civakek demokratîk parêzvanîyê dike û dibêje ku gel dikarin bi hev re bijîn.

Rîsk tam li vir derdikeve holê. Ger ew tenê dikare din werin danîn rewşek ku ew tenê mijara biryaran bin, Rojhilata Navîn dê heman pirsgirêkan ji nû ve hilberîne. Ji ber ku bêyî guhertîna hişmendiyê, encam naguehere. Pêşerojêk nû bi rêbazên kevîh nayê avakirin. Lêbelê, derfet bi heman rengî mezin e. Ger têgihîştînek ku bi hev re ya gelên cûda dibîne xurt bibe, ev dikare ne tenê ji bo Kurdan lê ji bo tevahiya Rojhilata Navîn asoyek nû veke. Aştî û jiyana hevbeş a mayînde tenê dikare li ser têgihîştînek ku îradeya wekhev a mirovan nas dike were avakirin. Ji ber vê yekê, pirsgirêk ne tenê hebûna YPJ'ê ye. Pirs ev e ku felsefeyêke jîyanê ku jinan wekî hêza damezrîner a azadiyê dibîne, dê çawa di pêşeroja Rojhilata Navîn de cihek bibîne. Ji ber ku sazî dikarin bi demê re biguherînin. Lê ramanên ku wan afirandine, berdewam dikin. Û hin avahî ne ji ber hêza ku ew xwedî dikin, lê ji ber pêşeroja ku ew temsîl dikin dibin hedef.

Yekîtiya Kurdî merceke hêbûnê ye di serdema veguherînên mezin de

Cemil Xoce

Di her qonaxeke dîrokî de ku gel tê re derbas dibin, hinek doz derdikevin pêş ku ji yêh din girîngtir dibin. Îro jî yekitiya kurdî weke yek ji van dozên herî girîng xuya dike. Rojhilata Navîn di qonaxeke nûavakirîna siyasî û ewlehiyê ya berfireh de dijj. Biryarên ku dê di salên pêş de werin girtin, dibe ku çarenûsa herêMê di dirêjahîya dehên salan de diyar bikin. Di şert û mercên wiha de, tu gelek nikare mafên xwe biparêze, heger parçebûyî bimîne.

• Guhertînen HerêMî Rastiyeke Nû Disepînin

Gelê kurd îro di dilê guhertinên ku herêM tê re derbas dibe de ye. Doza kurdî êdî ne dozeke marjînal e wekî ku di rabirdûyê de bû, lê bûye yek ji dosyayên bîngehîn ên ku bandorê li paşeroja Rojhilata Navîn dikin e. Ev rastî derfetên girîng dide Kurdan. Lê di heman demê de, wan dixe ber berpirsiyariyên mezin. Her qonaxeke dîrokî di heman demê de derfet û riskan bi xwe re tîne. Sûdewergirtina jî derfetan, hewceyî helwesteke yekgirtî û ziviyoneke hevpar e.

• Zehmetiyên Hevpar Helwesteke Hev-

wê ya ber bi nakokiyê de ye. Ji ber vê yekê, ya ku îro tê xwestin ne yekkirîna partîyan di nav yek partîyê de ye, lê lihevkirîna li ser dozên neteweyî yêh bîngehîn e.

Yekîtiya rastîn li ser bîngehê diyalog, têgihîştin û lêgerîna li ser xalên hevpar ava dibe. Ew li ser rêzgirtîna li pirrengiyê ava dibe, ne li ser tunekirîna wê. Dema ku nakokî vediguhêrin niqaşên avaker, li şûna ku bibin sedema qelsîyê, dibin siyasî û ewlehîyê yên zêde, hewcedariya koordînasyonê bêtir lezgin dikin. Li Bakurê Kurdistanê, hewldanên jî bo gihîştîna çareserîyêke demokratîk a ku naskirîna mafên neteweyî yêh gelê kurd garantî dike, berdewam dikin.

Tevî cudahiya şert û mercên van parçeyan, çarenûsa wan bi hev ve girêdayî ye. Tiştê ku li her parçeyekî Kurdistanê diqewime, bi rengekî jî rengan bandorê li ser parçeyên din jî dike.

• Yekîtî nayê Wateya Ji Navbirîna Cudahiyan

Yek jî şaşiyên berbelav ew e ku mirov bawer bike ku yekîtî tê wateya bidawîkirîna hemû nakokiyên siyasî û fikrî. Pirrengiya siyasî di hemû civakên demokratîk de heye. Pirsgirêk ne di cudahiya de ye, lê di veguherandina

wan li hemberî zehmetiyên zêde. •Rêgirtîna li Şerê Navxewyî Pêşengîyêke Neteweyî ye

Tu metirsiyêke mezin ji parçebûna navxweyî zêdetir li ser doza neteweyî nîne. Dîroka kurdî, mîna ezmûnên gelek gelan, îsbat dike ku nakokiyên navxweyî her tim bûne sedema qelskirîna helwesta neteweyî.

Ji ber vê yekê, rêgirtîna li şerê navxweyî divê bibe prensîbeke domdar a ku jê neyê tawîzkirin. Her wiha divê zîmanê diyalogê bibe yekane rê jî bo çareserîkirîna nakokiyên siyasî. Xwîna kurdan divê wekî xeta sor bimîne. Divê tu nakokîyêke neteweyî ya bihêz wan neparêze, her tim di bin rîskê de li ser parçeyên din jî dike.

Yekîtiya neteweyî tenê bi siyasetê ve ne sinordar e. Ew zîman, çand û nasnameya neteweyî jî li xwe digire. Zîmanê kurdî ne tenê amûreke ragihandinê ye, lê beşekî bîngehîn e jî hebûna neteweyî ya gelê Kurd. Ji ber vê yekê, parastina zîman û çanda kurdî divê bibe beşek ji her projeyêke neteweyî ya giştgirtî. Li hemberî politîkayên marjînalbûn û dûrxistinê, parastina zîman û çandê

dibe berpirsiyariyêke kolektîf ku girîngiya wê ji tu têkoşîna siyasî ya din kêmtir nîne.

• Ji Yekîtiyê Ber bi Stratejiyêke Neteweyî ya Hevpar

Ya ku îro Kurd hewcedarê wê ne, ne tenê banga yekîtiyê ye, lê veguherandîna wê ye bo bernamayeke xebatê ya rastîn e. Ev yek jî hewceyî avakîrîna stratejiyêke neteweyî ya hevpar dike ku pêşengîyan diyar bike û helneyê tawîzkirin. Her wiha divê zîmanê diyalogê bibe yekane rê jî bo çareserîkirîna nakokiyên siyasî, dîplomatîk û çandî di navbera hêz û saziyên cuda yêh kurdî de dike. Zehmetiyên mezin bi hewldanên belavbûyî pêşî lê nayê girtin, lê hewceyî xebateke kolektîf a birêkûpêk in.

Gelê Kurd îro li pêşberî kêliyêke dîrokî ya girîng radiweste. HerêM bi lez diguhere û derfet her tim vekirî namînin. Di navbera rîsk û derfetan de tenê faktorek heye ku dikare cudahiyeke bafirîne, ew jî yekîtiya neteweyî ye. Yekîtiya kurdî ne dirûşmeke hestiyarî ye, lê pêdivîyêke siyasî û dîrokî ye jî bo parastîna hebûn, destkeftî û avakirîna paşerojeke ku hêjayî qurbanîyên ku gelê Kurd daye, be.

Li Sûriyê; Rêxistinkirina xwendekaran li ser îdeolojiya cîhadîst

Xwendin û xwendekarên zanîngeh û lîsansên bilind li Sûriyê eşkere ye ku di bin zihniteya cîhadîst de têne organizekirin û rêxistinkirin. Li Lazqiyê kampanyaya girtina jinan ku bi banga xwendekarên xort ve hatiye destpêkirin, nişaneya rêxistinkirina îdeolojiya cîhadîst a bi destê xwendekaran e.

Esma Mîstefa

Xwendekarên zanîngeh û lîsansan, ew di her welatekî de hêzên avaker yê civakê û pêxistinê ne, lê dema ku ev hêza herikbar têne birêxistinkirin, wê demê di bin kitleya herî bandorker. Aliyê rêxistinkirinê erênî yan neyînî be, ew dibin hêza bandorê. Ji ber bi zanist û xwendima xwe dikarin pir xurt xwe birêxistin bikin. Li Sûriyê piştî hatina hikumeta demkî û ji nû ve birêxistinkirin û derketina hişmednîya cîhadîst a ku em bi DAIŞ'ê dikarin pê nase bikin. Careke din ev kom, kes û civakên meylên wan yê DAIŞ'î ne derketin holê û rêxistinkirina ve hişmendiyê di nava civakê de dest pê kir.

Di pêvajoyên destpêkê de xwestin li ser xwendekaran ferz bikin ku li gorî şerîeta DAIŞ'ê tevbigerin û cilên reş li xwe bikin. Ev nêzîkatî hemû pêkhatê û bawerî di nava xwe de vediheward. Lê rastî redkirineke pir mezin hat û rawestiya. Di mehên dawî de, li hin zanîngehên Sûriyeyê nakokî derketine holê piştî kampanyayên ku bang li xwendekarên jin dikin ku niqabê li xwe bikin an jî cilên ku wekî cilên li gorî Şerîetê têne binavkirin bişopînin ku ev yek niqaşek berfireh li ser azadiyên kesane û mafên xwendekarên jin ên hilbijartina cilên xwe, vekirîye.

Di rojên dawî de, li bajarê Lazqiyê kampanyayeke hişyarkirina olî ji aliyê hejmarek xwendekarên zanîngeh û xwendekarên lîsansa bilind ên asta master û doktorayê ve hat birêvebirin. Kampanya ji daliqandina poster û weşanên ku banga pabendbûna bi tiştê ku ew

wekî cilên şerîetê bi nav dikin, li hejmarek kolan, tax û bazarên giştî yê bajêr pêk dihate. Li gorî çavkaniyan, kampanya înişiyatîfêke ciwanan bû bi gotineke rastîr komek xwendekarên cîhadîst bi karekerekî olî û civakî ku van ciwamên beşdar posterên ku li ser wan hevokên ku jinan teşwîq dikirin hicab û cilên mutewazî (Şerîî û girtî) bin, digel peyam û gotinên olî yê ku "nixumandin û paqijiyê" teşwîq dikin, li gorî tiştên ku di weşanên belavbûyî de hatine gotin, daliqandin.

Çavkaniyan ragihandin ku kampanyayê di nav niştecihên bajêr de bertekên cûda dît, hin kes wê wekî "çalakiya parêzvanîya aştiyane" dihesibînin ku dikeve çarçoveya azadiya olî, hinên din jî wê wekî destwerdanek li azadiyên kesane û hewldanek ji bo ferzkirina şêwazên civakî yê taybetî di nav civaka herêmî de dibînin. Bankert û mulsaqat li deverên cuda yê bajêr, di nav de li derdora zanîngehan, bazarên gelêrî û hin taxên qerebalix hatin daliqandin, di heman demê de wêneyên kampanyayê li ser medyaya civakî belav bûn û di navbera alîgir û dijberan de niqaşek berfireh dan destpêkirin.

Heta niha ti daxuyaniyên fermî ji aliyê rayedarên herêmî yê Lazkiyê ve derbarê kampanyayê an jî xwezaya sazîyên ku wê organize dikin de nehatine dayîn.

Girêdayî van mijaran û bikaranêna xwendekaran di ferzkirin, birêxistinkirin û girêdana wan bi îdeolojiya DAIŞ'ê ve, her wiha daxwaza lixwekirina xwendekarên jin ji cilên reş û şerîî re, xwendekarên Zanîngeha Rojava bertekên xwe

Meyav Xelef

nîşan dan û ev nêzîkatîya xwendekaran li hember xwendekarên jin red kirin.

‘Divê xwendekarên jin li hember van nêzîkatîyan bê deng nemînin’

Xwendekara Fakulteya Çandiniyê di Zanîngeha Rojava de Meyav Xelef da zanîn ku piratîka ku ji aliyê xurtan li hember jinên xwendekar û hemû jinan tên kirin, nayê qebûlîkirin û wiha got: “Bikaranîna xwendekaran di mijareke wiha de tê wateya ku li benda civaka Sûriyê kirîzên pêşerojê hene û divê her kes di ferqa ve yekê de be. Ev kampanyaya ku ji aliyê komek xwendekarên xurt ên Lazkiyê ve hatiye destpêkirin, ne ji mafê wan e ku dawê tiştêkî bi vî awayî bikin. Helbet em xwendekarekên zaniyêna Rojava van nêzîkatî û ferzkirinan qebûlî nakin. Ji ber ku em xwe jî wan xwendekarên jin ên li Lazkiyê û tevahî Sûriyê qut nabînin. Kiryar û nêzîkatîyên ku li ser wan têne kirin em xwe parçeyê sazîyên ku wê organize dikin de nehatine dayîn.

Girêdayî van mijaran û bikaranêna xwendekaran di ferzkirin, birêxistinkirin û girêdana wan bi îdeolojiya DAIŞ'ê ve, her wiha daxwaza lixwekirina xwendekarên jin ji cilên reş û şerîî re, xwendekarên Zanîngeha Rojava bertekên xwe

‘Ev kampanya politikayeke rêxistinkiriyê ji aliyê hikumetê ve ye’

Her wiha Meyav di domdariya axaftina xwe de ev anî ziman: “Bi taybet ev kampanya ji aliyê tu aliyeke fermî ve nehatiye destpêkirin, ev koma Gelo nikarin bi jineke ser vekirî re jiyana bikin û li pêşîya xwe bibînin? Bi taybet ev kampanyaya wan ne tenê xwendekarên zanîngehê digre nava xwe, armanca wan

Elî Mehmûd

hemû jinên di nava civakê de ye. Hişmendîya qirêj ya dewletê di kesayetên weke van xwendekaran re derdikeve pêş, ger ev kampanya ne girêdayî tu kesî ye, ev nayê wê wateya ku dewlet û hişmendîya xwe jê dur e, ji ber ku berê jî hikumetê û komên di nav de hewla wan nêzîkatî û ferzkirina kirine. Ji ber wê ev yek politikayeke rêxistinkiriyê ji aliyê hikumetê ve û bi destê xwendekarên cîhadîst dixwazin bi taybet di nava civaka Lazkiyê de pêk bînin.

‘Bila xwendekar nebûn amûrî di destê tu aliyan de’

Girêdayî heman mijarê xwendekarê Fakulteya Zanistên Siyasî Elî Mehmûd wiha got: “Ev hişmendîya ku bi destê xwendekaran tê belavkirin, em red dikin. Divê xwendekar nebûn amûrên bikaranîna destê tu aliyan de, berûvajî wê divê xwendekar bibin hêza guhertîna welat ber bi pêvajoyêke aram û aştiyane ve. Bi ferzkirina zihniyeta olperest ev yek pêk nayê. Bila xwendekarên Sûriyê piştî ewqas sal ji kirîz û nearamiyê bibin hêza avaker ku bi siyaseta û hişmendiyên cîhadîst bandor nebin.

Her tim xwendekaran di Sûriyê de bê cudahi û navbera her du cinsan, pêkhatê û bawerîyan de bi hev re jiyana kirine û xwendine, ji ber ku her kes xwedî armanç e. Em di zanîngeha Rojava de bi hemû ol, bawerî, pêkhatê, reng û cudahiyan bi hev re dixwînin li jiyana dikin. Şekil û şemala jin tu carî li tu welatan nebûyê mijara niqaş û mudexleya ji aliyê xwendekarên xurt ve. Û em jî ve nêzîkatîyê red dikin û qebûlî nakin, ger îro insiyatîfêk ji aliyê xwendekaran ve hatiye destpêkirin, wê sibê bibe diyardeya hemû civaka Sûriyê.

Ji HEP'ê heta siyaseta demokratîk

Farûk Sakik

Di 7'ê Hezîrana 1990'î de Partiya Kede ya Gel-HEP li Enqereyê hat damezrandin. Bi avakirina vî partiyê li Tirkiyê rêwîtiya Kurdan a siyaseta demokratîk dest pê dikir. Ji damezrandina vî partiyê heta roja me bê navber erîşen li dijî siyaseta demokratîk domiyan. Ev parti girtin. Di dewsa HEP te DEP hat avakirin. Di sala 1994'an de di 2'yê Adarê de li dijî DEP darbeyek pêk hat. Parlamenter hatin girtin û 10 sal li zindanê de man. Parlamenterê derbasî Ewropa bûn, li Ewropa bi rêxistinbûn. Bîngeha KNK'ê bi avakirina Parlemantaya Kurdiştan ya li derveyî welat-PKDW hat avêtin.

Dema ku li Rojhilata Navin pêşketinên girîng diqewimin, 24'emîn Desteya Giştî ya Kongreya Neteweyî ya Kurdiştanê-KNK, di 6'ê Heziranê de dest pê kir. Ev kongre bi dirûşma “Yekîtiya Neteweyî ya Demokratîk” 2 rojan dom kir. Zêdetirî 300 delege di nav de siyasetmedar, nûnerên sazîyan, rawêşbir û nivîskar ji her çar perçeyên Kurdiştanê û derveyî welat, beşdar bûn.

Di sala 1999'an de dema KNK hat avakirin gelek parti û kesayetên navdar tevî vî kongre bûn. Ji bo çî ewqas kesayetên renga reng hatibûn û tevî bûbûn? Yekem car bû ku saziyek ji bo avakirina yekîtiya netewî hatibû avakirin. Wek Ehmêd Xanî xeyalên wan jî pêk dihatin. Dema ku di sala 1990'î de HEP hat avakirin, Kurdan li aliyeke jî ser dikirin. PKK û Ocalan jî bo azadiya Kurdiştan li her aliyê ve perspektiv bi pêş dixistin. Şer û ev xebat me anîn heta roja me. Lê di roja me de wa disa li Rojhilata Navin qiyamet rabû ye. Şerê ku Kurd ne alîgir in li ser axa wan pêkê.

Rêber Apo midaxleyî wê taluke û metirsiya heye dike. Di çareserîya doza Kurdiştan de pêvajoyê muzekereyan dayî destpêkirin. Bi dewleta Tirkiyê re li masayekê rûniştîye. Bazariyan nake. Ji bo pêşî li siyaseta demokratîk were vekirin li wê masayê ye. Ev dizane ev doz bi Erdogan û Bahçelî naye çareserkin. Di nav Kurdan de ji bendewarî û niqaşek heye, dibêjin li wê masê Ocalan behsa kijan mafê Kurdan kiriyê? Rêber Apo behsa mafê Kurdan nake. Ji wan re dibêje pêşî li tekoşina Kurdan vekin. Û bangî Kurdan dike, ji bo civakeke demokratîk têbikoşin. Bang dike werin siyaseta demokratîk bimeşin. Doza Kurdiştan dirokek xwe heye. Sed sal e ji bo were çareserkin, serhildan çêbûne. Hemû serhildan bi komkujîyan dawî bûye.

Rêber Ocalan di wan şertên Îmralî yê diyar de xebatek dimeşîne. Rê û rêbazan pêşniyar dike. Li deverên xitimi û sekini midaxele dike. Salek berê di mela Heziranê de herkes li bende bû ku li Meclîsê hin qanûn nû ji bo pêşî li pêvajoyê were vekirin derketina. Nebû. Qanûn dernexistin. Lê Rêber Apo ji bo ku wan ev qanûn dernexistin, gav neavêtin, masê terk nake. Belkî bendewariyên wanê bi vî rengî hebûn. Lê Ocalan vî şansî-derfeti nade wan.

Herê dawî bi tegehêk nû ev pêngav da niqaşkirin. “Qanûna çarçoveyê”. “Qanûna çarçoveyê” ya Ocalan, ne avakirina dewletê, lê ji nû ve organizekirina civakê bi rîya meclîsê herêmî û demokrasîya rastlêstî armanç dike. Herî dawî di peyama ji Konferansa Rêveberiyên Xwecihî yê Demokratîk re şandîye de ji vî yekê bi awayek zelal aniye ziman.

Di sala 1990'î de dema ku HEP hat avakirin, Ocalan nikaribû ser bide seknandin. Ji bo çek hên ji misyoona xwe temam nekiribû. Lê îroj çek rola xwe radestî siyaseta demokratîk kiriyê. Hemû mafê Kurdan wê bi vî xebatê bidest bikevin.

Zindawerên çand û hunera Kurdî

Can Yûsiv

Helbestvan Seydayê Tîrêj; Stêrka ku qet venamirê û helbesta ku qet namirê.

Rola helbestvan û nivîskaran di serdema nûjîng de di wêjeya kurdî de pir girîng tê ditîn, ji ber ku ew dengê gel in ku hest û ramanên mirovan vedibêjin û mîras û dîroka gelê xwe vediguhezînin ji bo nişên nû.

Her wiha rolek girîng dileyzin di xurtkirina hişmendîya çandî û neteweyî ya gelê Kurd de, û hewl didin ku peyama xwe ya çandî û siyasî bigihînin girseyê gel, ew wekî hêmaneke bîngehî di xurtkirina hişmendîya civakî û yekîtiya neteweyî têne hesibandin û ji bo pêşxistina nîrxên mirovahî, demokrasî û azadiyê di civakê de dixebitin.

Helbestvanê Kurd Seydayê Tîrêj yek ji navdartinê sembolên wêjeyî tê hesibandin ku di parastin û berevanîya nîrxên neteweya Kurd de, bihêzkirina nasnameya neteweyî û parastina zimanê Kurdî de roleke sereke lîstîye, bi taybetî di bin wan şert û mercên siyasî û civakî de ku kurd tê de rastî bêdengîkirin û çewandina çandî hatin ,wî xîmava pênuşa xwe jî bo xîzmeta gelê xwe û doza wî, nasname û zimanê wî terxan kir, ew dengê bû ku di nava zehmetîyan de rabû û bandorek mayînde li ser bîranînê hişt.

Helbestvan û nivîskarê kurd Seydayê Tîrêj (Mela Nayîf Heso) di sala 1923'an de li gundê Necmûkê, girêdayî bajarê Qamişlo, ji dayik û bavek kurd (Heso û Besê), hatiye dinyayê , di malbateke kurdî ya neteweyî , oldar û kedkar de, ku ji pênc kesan pêk dihat: sê bira (Husên, Sebrî û Nayîf) û du xwişk (Fatma û Neyo) mezin bûye ,ew bavên wan ew bi nîrxên resen ên kurdewarî, bi dilsoziya bi welat û wefadariya bi nasnameya neteweyî û mîrata kurdî re mezin kirine. Dema ku gihîşt şeş salîya xwe, malbata wî koçî gundê “Tokî” kir, paşê jî çûn gundê “Sî Metkî Newaf” li nêzî Amûdê, Li wî gundî , ew li ser destê Mela İbrahîm Gulî zanistên Qur'ana Pîroz fêr bûye. û

pirtûkên şerîet û olê di xwendiyê, û hinî prensîbên peyvzanî û rêziman bûye,her wiha ew ji pirtûkên din ên ku li ser wêjeya kurdî di warên wê yê cûrbicûr de fêr bûye. Di sala 1938'an de dev ji xwendina olî berdide û berê xwe dide Amûdê ji bo xwendina xwe bidomîne, pênc salan li dibistaneke dewletê xwend. Di wê serdemê de xortên Komeleya Xoybûnê ku di sala 1927'an de hatibû damezrandin nas dike. Herwisa bi “Koma Ciwanê Kurd” û Yaneya Werzîşê ya Pêşewayên Kurdiştanê jî nas dike, lewra tevî refên wê Komela Xoybûnê dibe bi hevaltîya helbestvan Cegerxwîn , nivîskar û siyasetmedar Osman Sebrî, Yûsîf Hersan û helbestvan Qedrican û yê din.

Kariyera wî ya wêjeyî bi helbesta bi zimanê kurdî di sala 1937'an de dest pê kir, bi alîkarî û piştigirîya helbestvanê hêja Cegerxwîn, û bi saya xwendina kûr a wêje û helbestên kesên berî wî, wêk Malayê Cezirî, Ehmêdê Xanî, Nafî, Feqê Teyaran û Bîre Merd. Di wê demê de, ew bi gelek sembolên wêjeya kurdî re jiyaye .wek Mîr Celalê Bedirxan, Kamîran Bedirxan, Dr.Nûreddîn Zaza, xanîm Rewşanî, Yûsîf Hersan, Reşîd Kurd, Hesen Haşyar û hwd. Bandora wan kûr bû, li ser raman û helbesta wî ,û ji wê demê ve dest bi nivîsandina helbestan bi zimanê Kurdî kiriyê. Seydayê Tîrêj têgihîşt ku çîqaş wêje girîng e û di azadkirina gelên bindest de, di bilindkirina qîmeta wan de ,û di parastina nasname û çanda wan de . Seydayê Tîrêj yek ji helbestvanên kurd ên hev-dem ên mezin tê ditîn, yê ku di helbesta kurdî de şopek taybet hiştine , wî pirtûkxaneya kurdî bi sedên helbestan dewlemend kiriyê û mîraseke dewlemend a çandî û wêjeyî ji nişên paşerojê re hiştiye. Helbestvan Seydayê Tîrêj...

Ew stêrka ku qet venamirê û helbesta ku qet namirê , dengê wî di bîra gelê wî de zindî ma, bi gotinê hêvî şiyar kir, êş ronî kir. Nivîsên wî ne tenê xîmavek bûn, lê peyama azadî û rûmetê bûn û soza wê yekê bû ku strana Kurdî heya ku dil lê be wê zindî bimîne. Seydayê Tîrêj yek ji navdaran helbesta kurdî ya klasîk tê hesibandin, û yek ji stûnên helbesta terazû ya bi kêşe û rêzband tê ditîn, wî karîbû peyvê bike pirek di navbera wî û bîrê de, û helbestê di hişmendîya çanda kurdî de bigihîne astekî bilind. Helbesta wî di çîhana stranbêjiya neteweyî û mîrata kurdî re mezin kirine. Dema ku gihîşt şeş salîya xwe, malbata wî koçî gundê “Sî Metkî Newaf” li nêzî Amûdê, Li wî gundî , ew li ser destê Mela İbrahîm Gulî zanistên Qur'ana Pîroz fêr bûye. û

-Muhemed Şêxo: Lê lê ciwanê – Dîsa li min awir kişand – Em hemî pêşmerge ne. - Şivan Perwer: (Ey bilbilê dilşadî). - Seîd Gabarî: (Ey bilbilê dilşadî – Leyla Qasim – Pêşmerge – Yara te – Qela Dîze – Cana) - Cemal Tîrêj: (Narevîm Narevîm). - Beha Şêxo: (Erê şoxê erê canê). - Ebdulqadir Silêman: (Ez Kurdîm Serbilendim). - Remezhan Necîm Omrî: (Barzaniyê Nemir). – Şayar Farqînî: (Bilbilê Dilşadî – Ez Pêşmerge Me). - Dilovan: (Ez Kurdîm). - Xelîl Xemgîn: (Ey welatê min). -Şeyda (Naz û Delala minî). - Rêwî (Naz û Delala minî).

Ji bilî stranbêjên sereke yêk Kurd, helbestên wî ji aliyê komên mûzîk yê folklorî yê kurdî ve jî hatine gotin wek: (koma Orkêş, koma Serxwebûn, koma Kawa, koma Narîn, koma Xelat, û koma Şores),li gel hejmarek hunermendên din ên ku di helbesta wî de ruhek rastî ditîne ku wî jî danîstîna û hebûna strana kurdî nû dike. Seydayê Tîrêj karîbû di nav rawêşbirên Kurd de cihêke bilind û rêzgirtî bi dest bixe, di gelek waran de, ew bi hestê xwe yê neteweyî bi wan re dilsoz bû, bû li ser raman û helbesta wî ,û ji wê demê ve dest bi nivîsandina helbestan bi zimanê Kurdî kiriyê. Seydayê Tîrêj têgihîşt ku çîqaş wêje girîng e û di azadkirina gelên bindest de, di bilindkirina qîmeta wan de ,û di parastina nasname û çanda wan de . Seydayê Tîrêj yek ji helbestvanên kurd ên hev-dem ên mezin tê ditîn, yê ku di helbesta kurdî de şopek taybet hiştine , wî pirtûkxaneya kurdî bi sedên helbestan dewlemend kiriyê û mîraseke dewlemend a çandî û wêjeyî ji nişên paşerojê re hiştiye. Helbestvan Seydayê Tîrêj...

Ew stêrka ku qet venamirê û helbesta ku qet namirê , dengê wî di bîra gelê wî de zindî ma, bi gotinê hêvî şiyar kir, êş ronî kir. Nivîsên wî ne tenê xîmavek bûn, lê peyama azadî û rûmetê bûn û soza wê yekê bû ku strana Kurdî heya ku dil lê be wê zindî bimîne. Seydayê Tîrêj yek ji navdaran helbesta kurdî ya klasîk tê hesibandin, û yek ji stûnên helbesta terazû ya bi kêşe û rêzband tê ditîn, wî karîbû peyvê bike pirek di navbera wî û bîrê de, û helbestê di hişmendîya çanda kurdî de bigihîne astekî bilind. Helbesta wî di çîhana stranbêjiya neteweyî û mîrata kurdî re mezin kirine. Dema ku gihîşt şeş salîya xwe, malbata wî koçî gundê “Sî Metkî Newaf” li nêzî Amûdê, Li wî gundî , ew li ser destê Mela İbrahîm Gulî zanistên Qur'ana Pîroz fêr bûye. û

bi malbata xwe re koçî gundê Sikman Elî yê girêdayî Til Berekê kir, li derdora eşîra Erebya Cebüra , paşê. di sala 1973'an de ,ew çû bajarê Heseke û li wir bi domdarî bi cih bû. Hêjayê gotinê ku Sedayê Tîrêj roleke girîng di vejandin û zindîkirina mîrasa kurdî û folklorê gelêrî de lîstîye, wî gelek çîrok û esaneyên kurdî kom kirin ,bi belgêkirin û vejandina wan bi rengêkî nû yê edebî jî nû ve afirandin. Hêjayê gotinê ku Sedayê Tîrêj roleke girîng di vejandin û zindîkirina mîrasa kurdî û folklorê gelêrî de lîstîye, wî gelek çîrok û esaneyên kurdî kom kirin ,bi belgêkirin û vejandina wan bi rengêkî nû yê edebî jî nû ve afirandin. Wî çîroka zindawer a “Sîyamend û Xecê” veguherand destaneke helbestî ku sêsed û sih û pênc rêzan pêk tê, û herwiha romana “Sîpan û Perwîn” jî bi qasî çarşed rêzî çêkiriyê, ji bilî wê çend pirtûkên xwe yê çapkirî jî li pey xwe hiştine , yê herî girîng ev in: - Xelat: Helbest - capa yekem Beyrût 1985 , çapa duyem Siwêd 1990.

- Zozan: Helbest- 1990- Beyrût - Cûdî: Helbest 1998, Beyrût - Serpêhatiyên Kurdan (Beşa Yekem): 1996, wergerandin şêx Tewfîq Huseynî. - Şerên Sasûnê: Pirtûk 2019,wergerandin ji bo zimanê Erebi Dilawerê Zengî. Seydayê Tîrêj ji bo welat, ji bo azadiyê, ji bo jinê wek ruhê jiyandî û rûmeta wê û ji bo tekoşerên ku bi xwîna xwe xak parastine nivîsiye .Her wiha ji bo Kurdistan û çiyayên wê yê bi bilind û ji bo xwezaya wê ya efsûnî ya ku evîne di dil de û hêviyê di giyan de mezin dike nivîsiye. Helbestên wî wek şahidiya dilsoziya bi ax û mirovatîyê re û dengê rastîn ê ku xwe berdide di wijdana gelê kurd de.. Di 27ê Adara 2001'an de Seydayê Tîrêj ji welat derket û ber bi Elmanyayê ve çû li ser vexwen-

dina revenda kurdî ya li wir, ew bi helbestên xwe beşdarî gelek şevbihêrk û ahengên hunerî bû, çûn hunermendên Şivan Perwer û Ciwan Haco, di bajarên Elmanî, Essen û Bremen ê.. Seydayê Tîrêj mirateke wêjeyî ya dewlemend ji helbest û pexşane hişt, ku pirtûkxaneya Kurdî dewlemend kir, û hebûna xwe di rêya helbest û berhemên cihêreng mayînde kir, paşê ew di rêwîtiya xwe ya dawî ber bi sermedî bû. Wî çîroka zindawer a “Sîyamend û Xecê” veguherand destaneke helbestî ku sêsed û sih û pênc rêzan pêk tê, û herwiha romana “Sîpan û Perwîn” jî bi qasî çarşed rêzî çêkiriyê, ji bilî wê çend pirtûkên xwe yê çapkirî jî li pey xwe hiştine , yê herî girîng ev in: - Xelat: Helbest - capa yekem Beyrût 1985 , çapa duyem Siwêd 1990.

- Zozan: Helbest- 1990- Beyrût - Cûdî: Helbest 1998, Beyrût - Serpêhatiyên Kurdan (Beşa Yekem): 1996, wergerandin şêx Tewfîq Huseynî. - Şerên Sasûnê: Pirtûk 2019,wergerandin ji bo zimanê Erebi Dilawerê Zengî. Seydayê Tîrêj ji bo welat, ji bo azadiyê, ji bo jinê wek ruhê jiyandî û rûmeta wê û ji bo tekoşerên ku bi xwîna xwe xak parastine nivîsiye .Her wiha ji bo Kurdistan û çiyayên wê yê bi bilind û ji bo xwezaya wê ya efsûnî ya ku evîne di dil de û hêviyê di giyan de mezin dike nivîsiye. Helbestên wî wek şahidiya dilsoziya bi ax û mirovatîyê re û dengê rastîn ê ku xwe berdide di wijdana gelê kurd de.. Di 27ê Adara 2001'an de Seydayê Tîrêj ji welat derket û ber bi Elmanyayê ve çû li ser vexwen-

Herêma Cizîrê; Navenda dewlemendiya çandinî û enerjiyê

Herêma Cizîrê depoya stratejîk a herî girîng ji bo aboriya Sûriyê temsîl dike. Di heman demê de ev herêm ji aliyê çavkaniyên xwezayî ve yek ji herêmên herî dewlemend ên Sûriyê ye, ji ber ku wekî selika xwarinê û depoya av û enerjiyê tê naskirin.

Lîloz Hisên

Herêma Cizîrê dikeve bakur û rojhilatê Sûriyê di navbera çemê Dîjle û Firatê de, bajarên (Reqa, Dêrazorê û Hesekê) di nav xwe de digre, bi qasî ji sedî 41 ji rûbera Sûriyê. Ev herêm yek ji herêmên dewlemend ên Sûriyê ye herwiha wekî selika xwarinê, depoya avê û enerjiyê tê hesabandin.

Herêma Cezîrê bi qasî ji sedî 64 ji çavkaniyên avê yên Sûriyê dihewîne, salane zêdetirî du milyon ton genim hildibrîne, ji sedî 45 li Reqa û Hesekê ye. Herwiha bi qasî ji sedî 62 pembo hildibrîne ku bingeha serke ya çêkirina tekstîlê ye, ji vê hilberînhê re Heseke bi qasî ji sedî 38 çêdike.

Li gorî daneyên Wezareta Çandiniyê ya Dewletên Yekbûyî yên Amerîkayê ji bo demsala çandiniyê ya 2024-2025’an, hilberîna genimê Sûriyê wiha hatiye belavkirin: Ji sedî 23 li Reqayê, ji sedî 22 li Hesekê û ji sedî 10 li Dêra Zorê. Sewalkarî jî bi heman rengî girîng e, ku ji sedî 37 hilberîna çandiniyê temsîl dike, bi buhayekê ku tê texmînkirin nêzî 3 milyar û 170 milyon dolarî. Berî krîzê, Hesekê xwediyê mezintirîn keriyê pez li welêt bû, ku zêdetirî 3 milyon serî lê hebû.

Di sektora enerjiyê de, texmînen fermî û raporên navneteweyî nîşan didin ku Sûriyê xwediyê rezervên petrolê ye bi qasî 2,5 milyar bermîlan e û hin texmînen nepîştrastkirî ve hejmarê digihînin nêzîkî 7 milyar bermîlan. Zeviyên herî berhemdar ên dîrokî li Dêrazorê û Hesekê ne. Berî şer, zeviyên li rojhilatê Firatê di navbera ji sedî 70 û 80’ê kapasîteya hilberîna petrolê ya Sûriyê de temsîl dikirin, di nav wan de zeviyên girîng ên wekî El-Umer, El-Tanek, El-Cefre, Siwêydiyê û Rimêlanê hene.

Di sektora gazê de, rezervên piştrastkirî bi qasî 285 milyar metrekup têne texmîn kirin, beşek girîng ji gaza têkildar ji zeviyên rojhilat tê derxistin û di dosyaya enerjiyê de girîngiyek zêdetir dide herêMê.

Hesekê zeviyên petrolê yên serke dihewîne, di nav de zeviya Siwêdiyê ku berî sala 2011’an rojane zêdetirî 100 hezar bermîl hildiberand herwiha zeviya Rimêlan, ji bilî zeviya Cibseyê, ku yek ji mezintirîn tesîsên hilberîna gazê

li welêt dihewîne, ji bilî bi dehan zevî û bîrên li seranserê parêzgehê belav bûne.

Zeviyên petrolê yên sereke li herêma Cizîrê

Zeviya El-Umer li Dêrazorê: Zeviya “El-Umer” li Dêrazor wekî mezintirîn zeviya petrolê li Sûriyê tê hesabandin, kapasîteya wê ya hilbirînê berî sala 2011’an nêzi 80 hezar bermîl di rojê de bû. Lêbelê, li gorî “Global Energy Monitor”, hilberîna wê ya rojane niha daketiyê tenê 20 hezar bermîlan. Şirketa “Shell” tê de dixebitî, herwiha ew bû ya ku ew diyar kir. Ew xwedî tecrûbeyeke berfireh di lêkolîn, keşf û derxistina hilberînhê de ye. Ew li zeviyên Dêrazorê dixebitî, ji bilî şirketên Amerîkî yên wekî şirketa “Pectin”. Şirketa Fransî “Total” berê erkdar bû ku vê zeviyê ligel zeviya Tim li rojhilatê bajarê Dêrazorê pêş bixe. Hilberîna zeviyên El-Umer û Tim piştî pêşxistin û başkirinê dikare bigihîje 150 hezar bermîlan di rojê de hilbirîne.

Zeviya El-Tenek li Dêrazorê: Zeviya “El-Tenek” li hewza petrolê ya Firatê li rojhilatê Dêrazorê ye. Berhema wê ya rojane di sala 2011’an de 40 hezar bermîl bû, lê îro tenê 1000 bermîlan hildiberîne. Zeviya El-Werd li Dêrazorê: Zeviya “El-Werd” li Dêrazor yek ji zeviyên navîn ên li Sûriyê tê hesabandin, berî sala 2011’an rojane nêzîkî 50 hezar bermîl hildiberand, lê îro rojane pênc hezar bermîl hildiberîne. Zeviya petrolê ya El-Tîm li Dêrazorê: Zeviya petrolê ya El-Tîm, li başûrê rojhilatê parêzgeha Dêrazorê ye,

berî sala 2011’an rojane nêzîkî 50 hezar bermîl hildiberand, lê îro hilberîna wê tenê 2 hezar û 500 bermîl e.

Zeviya Siwêydiyê li Dêrikê: Zeviya petrolê ya Siwêydiyê li Dêrikê yek ji girîngtirîn û mezintirîn zeviyên petrolê li Sûriyê ye, hilberîna wê di serdema berî 2011’an de gihîştibû nêzîkî 100 û 16 hezar bermîlan di rojê de, rêjeyek mezin ji xerckirîna herêMî vedihewand, lê li gorî Global Energy Monitor hilberîna wê niha 7 hezar bermîl e.

Herwiha zeviyên din ên petrol û gazê li Sûriyê hene, wek: Zeviya Şair: 3 milyon metrekup gaz di rojê de û 9 hezar bermîlên petrolê di rojê de di sala 2011’an de, zeviya Rimêlanê berê di sala 2011’an de 100 hezar bermîlên petrolê di rojê de hildiberand, niha hilberîna wê tenê ji 7 hezar bermîlan kêM bûye, ji bilî zeviyên Til Kocer û El-Cebse.

Hilberîna petrolê li Sûriyê di navbera 385 hezar û 400 hezar bermîlan de bû

Hilberîna petrolê ya Sûriyê berî sala 2011’an ji 385 hezar heta 400 hezar bermîl di rojê de bû, paşê ji ber şer û pevçûnên çekdarî hêdî hêdî kêM bû, ji wê demê heta sala 2024’an di navbera 30 hezar û 80 hezar bermîl di rojê de diguhere. Berê, di dawiya salên 1980’î û destpêka salên 1990’î de, hilberîna petrola Sûriyê gihîştibû di navbera 600 hezar û 700 hezar bermîl di rojê de. Dahata petrolê bi bihayên wê serdemê bi qasî 1,8 milyar dolar bû, lê ev dahat neketin xezîneya dewletê ji ber ku rejîma Esed ew

veberhênanê ne.

Şerê aborî
<div></div> <div>Tevî van çavkaniyên dewlemend li herêma Cizîr, lê aramiya herêMî ya xurt bi gelê herêMê re pêkneanî herwiha berî sala 2011’an çavkaniyên xwarin û enerjiyê peydabûn, lê têkiliyan wan di navbera hev de pir lawaz bû. Di heman demê de şer destpê kir, ne tenê aboriya wê şikand lê rastiya aborî bi tevahî hat hilwişandin, petrol bû qada şer û pevçûnê, genim bû sembola bêewlehiya xwarinê, av bû qada zextê û jîngeh veguheriya barekî karîsatbar.</div>
Niha jî tiştê ku li herêmên petrolê diqewime ne tenê pevçûna li ser çavkaniyên aborî tê, lê belê siyaseta birçîkirina sistematîk e, herwiha bilezbûna hikumeta demkî bo kontrolkirina van çavkaniyan nîşan dide ku kontrola li ser petrol û gazê ne tenê armanceke aborî ye, lê di heman demê de amûreke stratejîk e ji bo desthilatdarî û bandorê.
Di çarçoveya guhertinên ku li herêMê piştî hilwişîna rejîma Baas li herêMê qewimîn, herwiha daxwaza kontrolkirina hikumeta demkî bo van herêman, gelek şênîyên herêMê hêvî dikirin ku guhertinên siyasi dê bandorek erênî li ser şert û mercên jiyana wan û gihîştîna xizmetguzariyan bikin. Lê belê, rastiya aborî hîn jî bi dijwariyên mezin re rû bi rû dimîne. Buhayên nan, sotemenî û kelûpelên bingehîn ên zêde, digel krîzên elektrîkê û avê yên berdewam û kêmbûna hêza kirînhê, gelek şênî bêhêvîbûna xwe ji ber lawazbûna başbûna şert û mercên jiyandê nîşan dane. Raportên herêMî û navneteweyî piştrast dikin ku Sûriyê, tevî guhertinên siyasi yên dawî yên li welêt, bi krîzeke aborî ya giran û kêmbûna xizmetguzariyên bingehîn re rû bi rû dimîne.
Vegerandina herêMê wekî rewşa wê ya berî 2011’an strateji-yeke demdirêjî hewce dike, ku bi pêkanîna aştiya sivîl û teşwîqkirina koçberan ji bo vegera giand û herêmên xwe dest pê dike. Piştî vê yekê divê hewldanên ji bo vejandina sektora çandiniyê werin kirin, herwiha jî nûjenkirina zevî û tesîsên petrolê û gav bi gav vegerandina wan bo hilberînhê.

desteser kirin.

Zeviyên Koniko ji bo derxistina gaza xwezayî

Zeviya Gazê ya Koniko li Dêrazorê: Berî sala 2011’an, zeviya gazê ya konîko li Dêrazorê, rojane 13 milyon metrekup gaz hildiberand, lê niha bi tevahî hatiye girtin. Kargeha hilberandina “Tabia” li serê zeviya gazê ya Tabia ye. Zevî bi navê Global Energy Monitor hatiyê avakirin, ku di sala 2000’an de ji bo avakirinastasyonê hat damezrandin. Texmîn nîşan didin ku nirxandina fermî ya dawî ya di sala 2011’an de ya rezervên gazê yên Sûriyê gihîştiye 240 milyar metrekup.

Li herêma Cizîrê çandinî û madenên cuda

Herêma Cizîra deverên berfireh ên erdên çandiniyê ji bo hilberîna genim dihewîne. Tê texmînkirin ku di salên berhema baş de, Sûriyê nêzîkî 4,5 milyon ton genim, nêzîkî 1,5 milyon ton ceh û nêzîkî milyonek ton pembû hildiberîne. Zeviyên li rojhilatê Firatê nêzîkî ji sedî 80’ê hilberîna van berheman herwiha xwedîkirina ajalan pêk tînin. Berê, hejmara pez li Sûriyê nêzîkî 25 milyon serî pezên Awasî, nêzîkî 200 hezar serî çêlek û cureyên din ên bizinan û yên din bû. Herêma Cizîrê cûrbecûrî maden û kelûpelên pişesaziyê dihewîne, wekî asfalt li Çiyayê Ebdul Ezîz û El-Beşrî, mencemên xwêya kevirî Dêrazorê û mîqdarên ji uranyûm û madenên ku di pişesaziya silîkonê de têne bikar anîn, ku madeyên xav ên berdest in û hewceyê

‘Pêdiviya qonaxa nû ya Sûriyê destûrekî demokratîk û pergaleke nenavendî ye’

Berpîrsê Ofîsa Têkiliyên MSD’ê Hesen Mihemed Elî diyar kir ku ji peymanên 10’ê Adarê heta a 29’ê Çileyê, hemû hêvî didin ku gelên Sûriyê hewl didin Sûriyeke nû ava bikin. Peyman li ser bingeha ku ji hêza leşkerî derbasî aliyên siyasi, destûrî û danûstandinê bibin, hate îmzekirin. Sûriyê û Rêveberiya Xweser ketine qonaxeke nû ku destûrekî demokratîk û pergaleke nenavendî pêdivî dike.

Ronahî Sadûn/Qamişlo

Derbarê lihevkirina 29’ê Çileyê, avakirina Sûriyeke pirrengî û demorkatîk, parastina mafê hemû pêkhateyan, misogerkirina mafê Kurdan di destûr de û hwd... Berpîrsê Ofîsa Têkiliyên Meclîsa Sûriya Demorkatîk MSD’ê Hesen Mihemed Elî bersiva pîrsên Rojnameya me da û hevpeyvîn wiha bû:

-Piştî hilweşîna rejîma Baasê, Sûriyê di qonaxek hesas û krîtîk re derbas dibe ku pêdivî bi lihevkirin û beşdariya hemû Sûriyan heye. Sûriyê ber bi ku ve diçe û gelo hêviyên gelê Sûriyê heta bi awayekî kêM jî, dê werin bicîhanîn?

Piştî deh salan ji dîktatoriya rejîma Baas, hemû Sûrî hêvî dikin ku bî-kevin qonaxeke nû. Ev yek hewce dike ku hemû beşdarî avakirina Sûriyeke nû bibin. Girêdayî vê yekê jî ez bawer dikim ku gelek faktor hene dikarin alkariya Sûriyê bikin ku ber bi vê qonaxa nû ve biçe. Ji ber di demên dawî de gelek model li Sûriyê hatine bicîhkirin, wek modela Rêveberiya Xweser. Ev nîrx li têgeha Sûriyeke nû zêde dike û îhtîmala birêvebirina herêMê bi vî rengî nîşan dide. Ji bilî peymanên dawî yên di navbera hikumeta demkî û QSD’ê de, ji peyman ku di 10’ê Adarê de dest pê kir heta peyman a 29’ê Çileyê, ev hemû hêvî dide ku gelên Sûriyê hewl didin Sûriyek nû ava bikin. Ji ber ku bê rêkeftin û diyalogê wê nakokî berdewam bikin. Lê ji bo ku ber bi Sûriyeke nû ve biçin, hin erkên hikumeta demkî ya niha hene. Ger ew nexwazin rejîma kevin ji nû ve hilberînin û pêşveçûna Sûriyê paşde vegerînin, wê demê divê her tiştê ku di serdema rejîma berê de hebû, were lêkolînkirin û li gorî berjewendiyan gelê Sûriyê were guhertin.

Di vî warî de jî hewldan hene, lê ew têrê nakin. Ji ber rewşa aborî ya gel pir xirab e, ev tê wê wateyê ku pîrraniya Sûriyan di nav xizaniyê de dijîn. Li ser eniya ewlehiyê jî, rewşek ewlehiyê ya ne aram heye. Her roj em li herêman dibînin ku pîrsgirîkê berdewam dikin. Heta çarçoveya sazûmanî jî hin nehatiye damezrandin. Em dizanin ku piştî hilweşîna rejîmê, ji nû hêva rêxistinî ya xwe, heye. Di nav MSD’ê de, me du komîte ava kiri-

ne: Komîteyê siyasi û komîteyêk rêxistinî. Ev komîte li ser belgeyan û avahiya meclîsê disekinin, da ku piştrast bikin ew bi rewşa heyî re hevaheng e. Ev ji bo melîsê girîng e ku stratejiya xwe di peyman a nû û pêvajoya entegrasyonê de pêş bixe. Niha niçaş didomin, meclîs dê xwe ji nû ve ava bike, da ku nûnertiya tevahiya Sûriyê bike.

Berê hêza meclîsê bi giranî li Bakur û Rohjilatê Sûriyê, bi taybetî li herêma Cizîrê bû. Ev yek ji ber dijwariyên ku ji hêla rejîma berê ve dihatin derxistin ku rola meclîsê ya neteweyî sînordar kir. Lê belê ji nû ve avakirina meclîsê, ew ê bi avahiyeke derkeve holê ku dikare hemû pêkhateyên civaka Sûriyê temsîl bike, vîzyonên neteweyî yên cihêreng pêk bîne û temsîliyetê li seranserê Sûriyê misoger bike. Vîzyona me ji bo Sûriyê ew e ku ew nikare vegere rewşa xwe ya berî 2011’an, lê divê Sûriyek pirraî û li gorî gelên wê be. Ji ber ku civak û gelê Sûriyê mozaîkek xweşkin in, ew mozaîkek ji pêkhateyên etnikî û olî ye. Li Sûriyê 17 komên etnikî û olî hene ku wê dewlemend dike. Ji ber vê yekê, xwezaya pergaleî divê bi xwezaya mozaîkî ya civaka Sûriyê re lihevhatî be. Sîstema berê navendî bû, lê divê em jî navendîbûnê derbas bibin û sîstemek nenavendî hebe. Di heman demê de divê destûrek hebe da ku bi rastî peymanek civakî ya nû di navbera Sûriyan de temsîl bike, hem jî ev destûr hemwelatîbûna wekhev û azad wekî bingeha xwe bicîh bike. Herwiha mafên hemû komên neteweyî û etnikî jî garantî nû piştî hilbijartinan. Piştî qonaxa veguhêz, dê hilbijartinên daîmî hebin. Amûrên ku niha têne bikar anîn ji bo welatîyê Sûriyê pîrsan diafirînin: Em ber bi ku ve diçin? Lê divê em nehêlin ku hêviyên me têk biçin û baweriya xwe wînda bikin, divê em Sûriyekê ava bikin ku venegere rewşa berê.

Meclîsa Sûriya Demokratîk berî bûyerên dawî siwana siyasi ya hêzên Sûriya Demokratîk bû. Di politîkayên meclîsê de çi guheriyê û projeyên we ji bo Sûriyeke nû çi ye?

Piştî bûyerên dawî MSD’ê civînek li dar xist û daxuyaniyek weşand ku pêwîstiya wê bi nirxandin, pêşxistina belgeyên siyasi û avahiya rêxistinî ya xwe, heye. Di nav MSD’ê de, me du komîte ava kiri-

Peymana 29’ê Çileyê rê li ber şer girt, armanca îmzekirina peymanê çi bû û çi astengî li pêşiya bicîhanîsa bendên wê hene?

Rewşa berê ya Sûriyê encama hevsgengiyên navneteweyî û herêMî bû. Piştî hilweşîna rejîmê, ev hevsgengî û hevkeşe guherîn. Guhertina vê hevkeşeyê pêdivî bi çêkirina politîka û stratejiyên nû ji bo rewşa nû, heye. Ji ber vê yekê, nêzîkatiya me ew bû ku di vê qonaxa nû de, divê hemû Sûrî bibin hevkar. Lewma me piştgirî da Peymana 10’ê Adarê, 1’ê Nîsanê, 18’ê Çileyê û Peymana 29’ê Çileyê. Herwiha pêdivî bû ku şer were rawestandin, ji ber ku ev şer Sûriyê dixist nav kaosêk din. Peyman ne li ser serketîna aliyekî û windakirina aliyê din bû, na. Ew lihevkirinek li ser çawanîya avakirina Sûriyek nû bû. Wê şer rawestand, herêMê ji pêkanîna komkuji û binpêkirinan li dijî gel, rawestand. Ji ber rewşek derket holê û Hêza QSD’ê dîtin ku gelê Sûriyê 15 sal in rastî terorbî û olî hene ku wê dewlemend dike. Ji ber vê yekê, xwezaya pergaleî divê bi xwezaya mozaîkî ya civaka Sûriyê re lihevhatî be. Sîstema berê navendî bû, lê divê em jî navendîbûnê derbas bibin û sîstemek nenavendî hebe. Di heman demê de divê destûrek hebe da ku bi rastî peymanek civakî ya nû di navbera Sûriyan de temsîl bike, hem jî ev destûr hemwelatîbûna wekhev û azad wekî bingeha xwe bicîh bike. Herwiha mafên hemû komên neteweyî û etnikî jî garantî nû piştî hilbijartinan. Piştî qonaxa veguhêz, dê hilbijartinên daîmî hebin. Amûrên ku niha têne bikar anîn ji bo welatîyê Sûriyê pîrsan diafirînin: Em ber bi ku ve diçin? Lê divê em nehêlin ku hêviyên me têk biçin û baweriya xwe wînda bikin, divê em Sûriyekê ava bikin ku venegere rewşa berê.

Peyman mafên gelê Kurd dihewîne û diparêze?

Peyman; parastina xweseriya herêmên Kurdî destnîşan dike, heta dibêje ku artêş dê nekeve deverên Kurdî. Ev tê wê wateyê ku peyman xweseriya herêmên Kurdî diparêze. Niha tiştê ku tê kirin, avakirina tugayan ji herêMê Xweser dê beşek ji wê çareseriyê be, em di vê çarçovê de dixebitin. Têkiliya em bi hikumetê re dixwazin ew e ku ji dijberiyeke kevneşopî derbasî formeke hevkarîyê bibe ku dê beşdarî dewleta em hewce ne ava bikin, bibin. Di vê çarçovê de em politîkayan birêve dibin û gavên pêvajoyê pêş dixin.

13’an di peymanê de bihewînin, ev yek nehate qebûlkirin ji ber mijara gelê Kurd ji vê danezanê mezintire. Ji ber vê yekê, wan got; ku ev mijar divê bi Wezareta Perwerdehiyê û Wezareta Xwendina Bilind re were niçaş kirin, bi taybetî mijara ziman. Niha jî niçaş di navbera aliyên Parêzgarîyê, hikumeta demkî û komîteyan ku ji bo statuya fermî ya zimanê Kurdî hatiye destnîşankirin, berdewame. Ez bawer dikim ku misogerkirina mafên gelê Kurd di Sûriyeke nû de yek ji pîrsgirîkên bingehîn ên Sûriyê ye. Ji ber vê yekê, divê her kes piştgiriyê bide vê doze, heta pêkhateya Ereb, Suryanî-Asûrî jî. Ji ber ku rejîmên li Sûriyê pîrsgirêka Kurd bikar tînin, da ku rê li ber pêkhateyên din bigirin ku mafên xwe bixwazin.

Niha, eger Parêzgeha Hesekê saziyên xwe baş pêş bixe û bibe modelek, hemû parêzgehên din jî wê li pey wê biçin. Ji ber vê yekê, ev cudahiî pir girîng e, ji ber ku ew tiştêkî nû ye ku ava dîkin. Li ser her tiştî lihevkirin ne hêsan e. Aliyê li Şamê xwedî rê û vîzyonek taybet e, lê aliyê ku em behsa wê dikin bila em jê re bibêjin Rêveberiya Xweser a Hêzên Sûriyê ew jî xwedî vîzyonek cuda ye. Şîroveyên wan ên tiştan bê guman dê ji hev cuda bin, lê ji bo berjewendiya neteweyî ya Sûriyê dê di navbera welatparêzan de hevkarî û xalek hevpar hebe. Ya girîng ew e ku berjewendiya gelê Sûriyê li ser her tiştî ye. Em ê mafên welatîyan biparêzin, divê mafên hemû pêkhateyan di destûrê de werin garantîkirin, mafên wan ên neteweyî û olî jî. Azadiya welatîyan û azadiya karê siyasi ev hemû tişt, em di destûrê de bicîh bikin.

Ev qonaxa nû ji partiyan Kurdî dixwaze ku stratejiyên nû pêş bixin, xalên sereke çi ne û ew ê çawa mafên xwe bi rêya danûstandinan û destûrê bi dest bixin?

Berê wekî opozîsyon, em li aliyekî disekinîn. Niha bi hevkarî û lêgerîna mafan, ev erkên bingehîn in: Avakirina çarçoveyek yekgirtî ye, anga Hêza QSD’ê bi artêşê re pêxistina amûrên kar di vê qonaxa nû de ku li gorî hewcedariyên wê bin. Ev e ya ku dê mafên gelê Kurd garantî bike.

Xeterî û planên komployan berdewam in, yekrêzî pêwîstiya

Li tevahiya Kurdistanê ji sedsala bûrî heya roja îro du çînen desthilatdariyê xwestine gelê Kurd di bin serweriya xwe de bihêlin, di serdema heyî de xeterî û planên komployan li ser gelê Kurd berdewam in, çareserî jî yekrêziya gelê Kurd e.

Hemza Sêvo/ Qamişlo

Di sedsala bîstan û destpêka sedsala bîst û yekan de, yek ji taybetmendiyên sereke yên siyasetên dewletên ku Kurdistan di nav wan de hate parçekirin, siyaseta navendîbûnê bû. Siyaseta yekdestî, yekrengî, hêza gelek ya bîryar û rêveberiyê. Di gelek rewşan de, ev siyaset tenê ji bo rêveberiyê nehat bikaranîn, lê bû amûrek ji bo astengkirin an jî tûnekirina hebûna siyasî û çandî ya Kurdan. Ji serdema şerê yekem û duyemîn, heyanî sedsala 21, gelê Kurd bi du rêbazan tevgeriyane, rêyek jê ku hin tevgerên Kurdî ji bo avakirina welatekî an herêmeke Kurdî li hin deverên Kurdistanê gav avêtine, ev yek jî li ser bîngehê dewleteke neteweyî ye. Rêya din jî ku hin aliyan Kurdî yên din xebat ji bo doza Kurdî û avakirina welatekî demokratîk di nava nexşeya Kurdistanê de. Lê ev sedsal zêdetir hêzên hegemonî di serî de Bîrîtaniya, Amerîka, Fransa, Israîl, Rûsya, Îran, dewleta Tirk û hwd... hewl didin ku doza Kurdî winda bikin, tevgerên Kurdî, destkeftiyên Kurdan ji holê rakin û hebûna wan tune bikin. Sed sal in ku du çînen desthilatdariyê li ser Kurdistanê û doza Kurdî hukim dikin, çîna yekem û xwedî bîryar hêzên hegemon ên ku Rohhilata Navîn û cîhanê bi rê ve dibin, şeran diafirînin û gelên bîndest qir dikin, ev yek jî di çarçoveya berjewendiyên hêzên serwer û kapitalîst, çîna din dewletên dagirker ên xaka Kurdistanê (Îraq, Sûriyê, Îran û Tirkiyê). Ji şoreşa Qazî Mihemed, Şêx Seid, Seyîd Rîza, Şêx Mehmedûd Berzencî, Ebdurehman Qasimlo, Berzanî, heyanî Tevgera Apoyî, hema hema siyaset heman siyaset tê meşandin. Di serdemên cuda de dijmînên gelê Kurd ango her du çin bûne dijmîn ji van şoreşan re û xwestine doza Kurdî di hemû serdeman de di nava lepên xwe de bifetisînin. Çîna yekem fermannan dide, çîna duyem pêktine, bi vî rengî plan û komplo li ser gelê Kurd, tevgerên Kurdî û pêşengên Kurd tên meşandin. Ev hêzên desthilatdar destwerdanê di dozên herêmê û ya Kurdî de dikin da ku dewletên piştî Saykes Pîkot hatine avakirin, li gorî xwe bimeşînin û sistemen navendî dûrî pirrengiyê damezrînin. Tevî ku hewlên demokrasîbûna 4 welatên serwer tene kirin jî da ku doza gelê Kurd bi vî rengî çareser bibie, lê diha hemû parçeyên Kurdistanê niha di xeteriyê de ye û her parçeyek di reweşeke cuda de ye, lê herî parçeyek bi yê din ve girêdayî ye.

Li Rojavayê Kurdistanê

Li Rojavayê Kurdistanê, dewleta

Sûriyê bi salan siyaseta neteweyî ya Erebi meşand. Gelek Kurd ji mafê welatîbûnê hatin mehrûm kirin û nikarîbûn wek hemwelatiyên mafdar bijîn. Li gel hemû kiryarên rejîma Baas û siyaseta wê ya qirêj projeya Kembera Erebi di salên 1974'an de yek ji mînakên herî xerab ku li ser gelê Kurd hat ferzkirin. Ji avabûna Sûriyê ve rêjîmên ku hatine ser desthilatdariya Sûriyê gelê Kurd di nava navendîbûnê d fetsandibû. Piştî destpêka kirza Sûriyê rewş bi awayekî mezin guherî, gelê Kurd li gel hemû pêkhatiyên din bi azadî jîyan kirin. Kurdan sazîyên xwe ava kirin û modeleke rêveberiya hevbeş damezrandin. Ev proje li ser rêveberiya herêmi, civaka pîrneteweyî û xweseriyê ava bû. Sistemeke demokratîk ku temenê wê zêdeyî 10 salan bûn. Piştî geşedanên dawî yên piştî şerê Şêxmeqsûd û Eşrefiyê şerê qirkirînê rû da, projeya her du çînen serwer Rêveberiya Xweser bêbandor kirin. Piştî îmzekirina peymanê 29'ê Çileyê, êdî hewlên demokratîkbûna sistema Sûriyê tîn kirin da ku gelê Kurd di destûrê Sûrî de were qebûlkirin, hem jî mafê Kurdan di hemû waran de were were misogerkirin. Ev gav jî hêla hikumeta demkî de nehatine avêtin, lewma xeterî li ser hebûna Kurd û dayîna mafê rewşa tê çêkirin.

Başûrê Kurdistanê

Li Başûrê Kurdistanê, di dema dewleta Îraqê ya nû de jî siyaseteke navendî ya tund hate meşandin. Bexdadê dixwest hemû kararên siyasî, ewlehî û aborî li navendê kom bike. Daxwaza Kurdan xwebirêveberîn bû, gelek caran wek dijberên siyaseta dewletê bûn berxwedêr. Di dema rejîma Baas a Îraqê de ev siyaset gihişt asta herî bilind. Lê piştî sala 1991'an û bi taybetî piştî sala 2003'an rewş guherî. Herêma Kurdistanê dest bi avakirina sazîyên xwe kir û bi rêya destûra nû ya Îraqê sistemeke federal wergirt.

û armanca xwe dan nîşandan, ew jî nerîna azadkirina Îran û Rohhilat jî sistemeke qirker e, ew nebûn lîstokek di destên hêzên hegemo. Partiyên siyasî yekitiya xwe ava kirin, ev gaveke pîroz e, lê divê gelê Kurd hayedar be, kîn, pîlan û komployên van hêzan hîna berdewam in, dixwazin guherînin li gorî xwe çêkin, xeterî li ser doza Kurd û standina mafê Kurdan heye, divê Kurd jî hemû sînyaryoyên heyî re amade bin û bizanibin çareserî di destê wan de ye. Ji ber ku hêzên weke Amerîka û Israîl bi hemû hêza xwe nikarîbûn zerereke mezin bighînin Îranê, jî ber ku vîna gel a jî bo hilweşîna rêjîmê tê de tune bû.

Bakurê Kurdistanê

Li Bakurê Kurdistanê, piştî damezrandina Komara Tirkiyê di sala 1923'an de, sistema neteweya yekreng hat avakirin. Li gorî wê sistêmê hemû welatîyên dewletê divê wek Tirk werin nasîn. Kurd wek netewe nehatin pejirandin û heta gelek dehsalan peyva 'Kurd' jî di nivîsên fermî de hatoiye qedexekirin. Ev siyaset tenê çandî nebû. Di warê siyasî de jî, her hewildana Kurdan ji bo daxwaza mafên xwe weke gefekê jî bo yekîtiya dewletê hate dîtin. Encama wê yekê gelek serhildan, koçberkirin û operasyonên leşkerî bûn. Şerê çekdarî di nabea dewleta Tirk û Tevgera Apoyî ji salên 80'î heya sala 2025'an hat domandin. Piştî pêvajoya Aştî û Civaka Demokratîk êdî rewşa Bakurê Kurdistanê û Tirkiyê guherî. Di dema heyî de tevî ku Rêber Apo û Tevgera Apoyî gelek gav ji bo çareserkirina pîrsgirêka Tirkiyê û Bakurê Kurdistanê avêtine, lê her û her gavên cidî li ser asta naskirina hebûna Kurd û mafê gelê Kurd di makezagona Tirkiyê de nehatine avêtin. Ji ber vê yekê jî rewşa pêvajoya aştiyê ya ku bi rêya wê doza Kurdî tê parastin û dikare mafê Kurdan bi dest bixe, di xeteriyê de ye. Rêber Apo her tim banga komareke demokratîk dike, komareke ku gelê Kurd weke Tirkan tê de xwedî bîryar, rêxistbûyîn, sazîbûyîn, mafê nasnameyê û bin. Dewleta Tirk di nav de jî hêzên hegemon heya ji wan were ve sistêmê qebûl nakin, jî ber ku nakeve nav berjewendiyên hêzên serdest yên ku her tim armanca wan navendîbûyîna sisteman e. Eger sistemeke nenavendî li kîjan parçeyên Kurdistanê ava bibe, ew ê bandorê li beşa din bibe, êdî wê daxwaza hemû Kurdan bibe nenavendîbûn, belê ev maf mafekî rewa ye, lê xeta sor a her du çînen desthilatdariyê de, daxwaza ku divê neyê pêkanîn.

Rêber Apo û KNK'ê nameyên yekrêziyê dan

Civîna Desteya Giştî ya serdema 2025-2026'an a Kongreya Neteweyî ya Kurdistanê (KNK) li bajarê Venlo ya Hollandayê derbarê pêşketinên jeopolîtîk ên li Rohhilata Navîn û çarenûsa siyaseta Kurd hatin hat lidaraxistin.

Di raporê de pêvajoya heyî ya li Rohhilata Navîn wekî 'Şerê Cîhanê yê Sêyemîn' hat nixrandin û hat gotin ku divê Kurd di vî pêvajoyê de statuyeke mayînde bi dest bide divê diplomasiyeye derve ya rast û pragmatîk bimeşîne.

Ji bo Kurd wekî aktorê jeostratîjîk û jeopolîtîk li ser masê rûnê, ev yek tenê bi Yekîtiya Neteweyî ya Demokratîk pêkan e. Divê tevgerên Kurd rêbaz û amûrên Îram û Amerîka-Israîlê de herwiha erkdariya Tom Barrack ji bo Îraq û Sûriyê êdî xeteriya li ser sistema Îraq û di nav de herêma Kurdistanê zêde bû. Bi taybet axaftina Tom Barrack a ku dibêje divê Îraq jî mîna dewletên Rohhilata Navîn bibe xwedî sistemeke navendî ya hişk. Barrack siyaseta gelek aliyan dimeşîne, di serî de dewleta Tirk, Amerîka, Israîl û hwd... Hêzên komploger û hegemon dixwazin sistema Başûr ku destkeftiyeye Kurdî ye, bifetisînin, niha jî hebûna Kurdan û sistema Başûr mîna beşên din ên Kurdistanê di nava xeteriya komployeke mezin de ye.

Rohhilatê Kurdistanê

Ji roja ku Kurdan çavê xwe li Rohhilatê Kurdistanê vekiriyê, têkoşin ji bo mafê xwe kirine, ji Qadî Muhemed û Qasimlo bigire heya serdema heyî, şoreşa gel û Jin, Jîyan, Azadî. Hertim jî ji bo wê têkoşinê bi sedan hatine bidarvekirin û rastî komployan hatine. Di serdema heyî gelê Kurd û hemû gelên Îranê li benda hilweşîna rêjîma Îranê ne, hilweşîna rêjîmê ne têkçûna serokê wê, ango têkçûna hişmendiya desthilateke tund û xwedî fikrekî radîkal. Di geşedanên heyî, şerê DYA û Israîlê li ser Îranê de, hêzên êrişkar xwestin Kurdan li Rohhilat li hemberî çîna desthilatdar û Pasdaran bi kar binin, ev yek jî bêyî soz û peymanên navdewletî, amanc jê ew bû ku xwîna gelê Kurd û hêzên Kurdî ên Rohhilat li ser hesabê berjewendiyên Amerîka û Israîl birje. Gelê Kurd, partiyên siyasî û hêzên leşkerî yên Kurdî, xweseriyê nerîn

Nexweşiyên havînê û rêyên xweparastinê

Di demsala havînê de ji ber bilindbûna pileya germahiyê, tirêjên rojê yên dijwar, xwarina bestemenî û bikaranîna basarkan gelek nexweşî derdikevin. Ev nexweşî çawa belav dibin û rêyên xweparastinê çi ne?

Navenda Nûçeyan

Di demsala havîne de ji ber bilindbûna pileya germahiya, tirêjên rojê yên dijwar, bikaranîna basarkan di asta ne guncaw de û paşguhkirina xweparastinê gelek nexweşî şeobên veyrûsî belav dibin. Emê di vî rapora xwe de behsa nexweşiyên havînê bikin, çawa derdikevin û belav dibin herwiha bi çî rengî mirov xwe jê diparêz e, bikin.

Nexweşiyên Havînê çi ne? Çima di vî demsalê de ewqas belav dibin û çawa mirov dikare xwe jê biparêz e?

Nexweşiyên ku di demsala havînê de belav dibin ev in:

Jehrîbûna Xwarinê

Jehrîbûna xwarinê dikare di her demsalê de çêbibe, lê di demsala havînê de rêjaya wê zêde ye. Ev yek jî ji ber xwarina derveyî male a qirêjbûyî ye, nişaneyên wê jî wiha ne: (Êşa zik, dilxelandin, zikçûn, verişin)

Serêşa ji ber tirêjên rojê

Eger ku mirov zêde li ber tirêjên rojê bisekine, bandorê li mejî û çav dike, herwiha mirov jî ser hişê xwe ve diçe. Germêş dikare xirabtir bibe û bibe sedema nexweşiyên giran. Werzişa di bin tavê zêde de, xwarina ne rêk û pêk û kêm razan vî nexweşiyê zêde dike.

Rêyên xweparastinê:

- Dema ku hûn di nivro ango dema roj dijwar be derdikevin, kom bidin serê xwe.
- Heya ku hûn dikarin jî tirêjên rojê dûrbikevin.
- Di tevahiya rojê de divê ku mirov gelek avê vexwe da ku li şûna ava ku bi xwêdanê winda dibe, dagire.

Şewata laş

Mayîna demeke dirêj li ber tava rojê dikare bibe sedema şewitandina laş. Şewata rojê dibe sedema xwe ya azadiyê parastin, şiyana xwe ya siyasiyê pês xistin û bûn yek ji dînamikên civakî yên herî girîng ên Rohhilata Navîn.

Ji ber vê yekê, pêxistinê pêvajoyeke berfireh ya diyalog û muzakereyê di navbera Kurdan de xwedî girîngiyeye mezin e. Riya derbasakirina xeyidandin û veqetîninê borî ne şer e; axaftin, niqaşkirin û dîtina çareseriyên hevpar e. Fikra kongreyeye neteweyî ya demokratîk jî divê wekî îfadeya saziyî ya vî hewceyiyê bête dîtin."

Deqên sor li ser Çerm

Ji hewayê rasterast a basarkê dûr biseknin.

Girêka avê

Girêka avê nexweşiyeye havînê ya vegirtî ye, ku wekî pizikên sor û tayê xuya dike, di dema xurîna çerm û westandinê. Dema ku mirov xwêdan bide û cilên xwe neguherin, ku dihêle cil xwêdanê bikîşînin û li ser çerm bimînin, dibe sedema xalên sor, girêk, pizik û kulbûnê. Ev kulbûn dibin sedema xurandinê. Deqên sor li ser çerm bi van awayên derman bikin; Di nav rojê de avjeniya di nava ava ku asta klorê ya bilind de, bikin. Di havînê de rojane serê xwe bi ava sar bişûn. Hilbijartina cilên pembû yên sivik, ji bo ku bandorê li çerm nakin. Guhertina cil û bergan pir caran, bi taybet piştî xwêdanê.

Sorik

Sorik nexweşiyeye vegirtî ye ku di mehên bihar û havînê de bêtir belav dibe. Ew di veguhestina xwe de dişibhe girîka avî û wekî xalên spî li seranserê laş xuya dike.

Kulbûna Çavan

Kulbûna çavan yek ji nexweşiyên havînê ya sereke ye ku ji ber veyrûs û bakteriyayan çêdibe. Herwiha ji ber bikaranîna amûrên kîmyawî jî çêdibe û bandorê li çavan dike. Ji bo parastina çavan van rêyan pêk binin; Cihê ku hûn lê rû didin ango dimînin paqij bikin. Destên xwe her dem bişûn. Ji bo guhertina avhewayê malê jî bakterî û veyrûsê bihêlin hewa derbasî mala we bibe.

Êşa hestî û movikan

Bikaranîna demdirêj a basarkan dikare bibe sedema kulbûna hestîyan û movikan, bi taybet di dema xewê de. Hin kes herikîna hewayê rasterast ber bi laşê xwe ve dikin, ku ev yek bi demê re dikare bibe sedema êşek giran li deverên cûda yên laş, nemaze di pişt de. Ji ber vê yekê divê ku basark di asteke guncaw de were pêxistin, ne pir sar û ne pir lawaz were bikaranîn. Di dema xwêdanê de

Nişaneyên wê dişibin yên gripê, wek herikîna poz, , kuxik, pişikandin û êşa qirikê. Lêbelê nişanên sermayê pir caran ji yên gripê kêmtir giran in.

Kulbûna gede û roviyan

Kulbûna meda û roviyan carinan wekî grîpa meda tê binavkirin, lê ew ne girêdayî gripê ye. Ev nexweşî ji ber hin veyrûsa çêdibe. Nişaneyên grîpa medeyî Kulbûna giran, ta, serêş û êşa laş in. Nişaneyên kulbûna meda û roviyan di pergala helandinê de kom bûne û dibe ku êşa zik û zikçûn jî di nav xwe de bigirin. Çend rê hene ji bo mirov xwe ji nexweşiyên havînê biparêze we jî wiha ne;

Parastina Paqijîya Destan

Şuştina destên gava yekem û herî girîng e ji bo parastina ji nexweşiyên cûr bi cûr e. Divê dest bi rêkûpêk werin şuştin da ku piştrast bibe ku hemû veyrûs ji ser çûne nemaze berî xwarinê. Bi rêya şuştina dest bi sabûn û av ku şuştina herî kêm 20 saniyan be û dûvre zuwakirina wan bi destmalek paqij were kirin.

Fêkî û sebzeyan bixwin

Xurtkirina sistema parastinê yek ji rêbazên herî girîng e ku alîkariya laş dike ku li hember nexweşiyên cûr bi cûr ên veyrûsê li ber xwe bide. Ji ber vê yekê, divê hûn xwarinên ku sistema parastinê xurt dikin nemaze fêkî û sebzeyan bixwin. Xwarinek saxlem û hevsgeng ne tenê bi fêkî û sebzeyan ve sinordar e; divê xwarinên din ên wekî genim, protîn û hwd jî di nav xwe de bigire.

Ji jîngeha qirêj dûr bisekinin

Sedemêke din a serma û nexweşiyên nefesê ew e ku mirov rastî kîmyewî û qirêjkerên jîngehê tê weke dermanên kêzikan û paqijkerên hewayê. Herwiha li hin deveran çûp heye û li ser wan gelek lawir û mêş heye ku carna bi rêya wan jî derbas dibe divê ku hûn dûrî wan bisekinin.

Nekef

Nekef nexweşiyeye din a havînê ye ku gelkî belav dibe. Ew nexweşiyeye vîrûsî ya pir vegirtî ye ku bi taybetî bandorê li zarokan dike. Ev nexweşî bi rêya nefesê, kuxik an pişikandinê tê veguhestin. Nişanên wê yên herî berbiçav ev in: Wermandina livkan, êşa masûlkayan, ta, serêş, kêmxwarin û lawazbûna giştî. Ji bo dernaskirina vî nexweşiyê derzîkirin pêwîst e. Nexweşiyên ku dişibin şobên havînê:

Sermaya asayî

Ev nexweşî bi rêya nefesê ku ji ber belavbûna veyrûsê çêdibe.

Bîra Civakê

Di raştiya civakê de pîrsgirêka zihniyetê

Ehmed Hesen

Bêguman ji bo civakê li mêtinkariyê were vekirin, yek ji şertên pêşî wê ji politîka û elxaqê mehrûmkirine. Heta zêhniyeta civakî ya bîngeha fikrî yê van her-du çavîyan e, neyê hilweşandin, ev mehrûmkirin pêk nayê. Ji ber vê sedemê tevahiya dirokê serwer û yekdestdarên mêtinkar weke karê destpêkê 'hegemondariya xwe ya zêhnî' ava kirine. Ji bo civaka Sumer li berdari û bereketê vebe ango li mêtinkariyê were vekirin, rahibên Sumeran bê sedem pêşî perestgeh (Ziggûrat) ava nekirine, ev jî raştiya em behsa wê dikin bi şeweyekî eşkere piştrast dike. Ev mînaka perestgeha Sumer gelekî girîng e. Ji ber ku di dirokê de weke çavkaniya orjîn û bandora wê dewam dike tê zanin. Ev mînak a berevajîkirin û fetihkirina zêhnê civakî ye.

Zêhniyeta civakê bi xwe weke têtîng divê baş were fêhmkirin. Mirovatîyê waxta rahiştiye kevir û çoyê pêşî û xîstiyê destê xwe, ev yek fikiriya û kiriyê. Ev çawa jê hatiyê ango bi xerizzeyên hundir nekiriye, gavên pêşî yên fikra analîtîk tene avêtin. Teorîbeyên di vî warî de çiqasî dikevin serhev û kom dibin civak pêk dikeve û ev bi xwe zêdebûna fikrê îfade dike. Civakê çiqasî teorîbe û ezmunên xwe ango fikra xwe zêde bike, ewqasî jî dibe xwedî hêz û qabiliyetê. Zihniyeta civakê ya esas çarenûsa wê civakê dikare hem biguhere, hem jî sererast bike, çaxa ku civak di zihniyeta xwe de pîrensîpên rastêjîn û li gorî raştiya xwe bikar bîne, dikare di nava xwe de gelek afirineriyên jiyaniyê pêş bixîne. Niha di rojhilata navîn de li sûna şerê nezaniyê şerê pêşxistinê zihniyetê tê kirin, taybet di bin perdeyên kevnesopiyê çirandî yên hezar salan. Tenê di sala 2026an de 860 hezar kesên misliaman berê xwe dane Heccê da ku li dora kevirêkî diroka wê ne diyar e, bîgerin, li lêçûnê herî mezin di rojhilata navîn de nezabûn pêş dikeve, li Xezayê bajar binax bûye, li başûrê Lubnanê her tişt tîbîye ax, Îranê bi sedan cih li Kendavê armanc girtine, li şûna çareserkirin û alîkariyayina ji bo gelên koçberbûyî em raştiyêke din dibînin. Ji ber ku zihniyeta civakan jî hev hatiyê qutkirin û parçekirin. Di heman demê de li Sûriyê jî heta roja îro her ku diçe pîrsgirêka ne qebûlkirina etnikî tê jiyankirin û dibe sedema kuştina mirovan, ev bi serê xwe nişaneyê parçekirina zihniyeta civakî ye, sistem kin û nefretê di nava civakan de diafirîne û çaxa ku şer di navbera civak û pêkhatayan de derdikevin, ew xwe weke hêzeke bealî û temaşevan dihesibîne. Bi vî awayî civak weke hovên dirinde hewê du tune dikin û sistem jî li ser hebavê tunckirina wan peymanan datîne û serweriya xwe zêde dike. Di heman demê de pîrsgirêka zihniyetperestiyê û tunckirina pîrsgirêka bîrdozî di nava xwe de bîrdoziyê yekalî ya ku ji bîlî rengekî qebûl nake diafirîne, bi vî yekê re qada bîrdozî ya civakan dide xetîmandin û lê ri ber koletîya zihnê mirov vedike.